

Nr 6. 2023

DANMARKS BIBLIOTEKER

NY RAPPORT: BIBLIOTEKSBRUG I DAG OG I MORGEN

Biblioteket og bogen • NINja i Reykjavik • Hedensted og biblioteket
Annette Godt: Europa, biblioteker og demokrati • Læsekrisen i dag
Pernille Scholtz: Vi skal tilbage på sporet, kære sektor • Bogpanelet
Leder: Samfundets udfordring – biblioteket som svar

DANMARKS
BIBLIOTEKSFORENING

SAMFUNDETS UDFORDRING - BIBLIOTEKET SOM SVAR

Af Paw Østergaard Jensen (A), formand for Danmarks Biblioteksforening

Folkebiblioteket er en kerneopgave for samfundet. Lige om lidt tager vi hul på 2024, og her vil vi i Danmarks Biblioteksforening for alvor kigge bag om biblioteksloven fra 2000 – og se, hvor dens formål trænger til eftersyn. Biblioteket er i en ny virkelighed, og er i dag ikke alene et hus for bøger men i høj grad også for mennesker. For indsigt, udsyn – for dannelse og demokrati.

Tiden er præget af voldsomme forandringer. Vi ser det i en konfliktfyldt og polariseret verden, som påvirker alle samtidig med, at teknologien og den kunstige intelligens ændrer både vores måde at arbejde og være menneske på, på godt og ondt. Men det stiller nye krav til at kunne indgå i den demokratiske samtale og skelne det virkelige fra det kunstige. Det kræver også, at vi styrker vores uenighedskompetencer og sætter bibliotekets rolle i spil som dannelses- og velfærdsinstitution.

Alex Vanopslaghs (LA) forslag tidligere i år, skal han have tak for. Han skrev, vi skal have færre biblioteker, fordi folk låner færre bøger. Det rejste en sand lovestorm omkring biblioteket fra brugere til minister. For mig var det det lidt en hønen-og-ægget historie. For 1) mon ikke lånertallet havde været det samme, hvis bibliotekerne havde haft lige så mange bibliotekskroner osv. at gøre godt med som tidligere og 2) bibliotekerne i dagens Danmark skal en hel masse andet, har han mon forstået formålet med biblioteket i dag? Bøger, og alt hvad biblioteket bruger energi på, er midler. Formålet med biblioteket er ikke som sådan bøger men dét, biblioteket kan gøre for og ved os mennesker. Løfte, danne og styrke os – som oplyste mennesker og som demokratiske borgere i vores samfund.

Det er en væsentlig årsag til Danmarks Biblioteksforenings stærke ambition om og politiske fokus på at få skabt en opdateret bibliotekslov, der styrker bibliotekernes muligheder. Det kræver et stærkt fagligt fokus at få argumenteret bibliotekernes nødvendighed ind på den prioriterede politiske dagsorden, når regeringen skaber lovprogrammer. Derfor skal vi have styrket det grundlæggende faglige arbejde i bibliotekerne. Ikke blot de klassiske bibliotekariske færdigheder, som er under pres og tiden råber på, men vi skal også styrke de relationelle kompetencer for at inddrage og modvirke polariseringen, ved at udstyre mennesker med muligheder for at kunne deltage i samfundet. Uanset hvad deres baggrund måtte være.

Det vil Danmarks Biblioteksforening kæmpe for. Selv og sammen med vores mange partnere som f.eks. andre centrale aktører, Bibliotekschefforeningen, Danske Fag-, Forsknings- og Uddannelsesbiblioteker, Kommunernes Forening for Pædagogiske Læringscentre og DM, som lige er blevet medlem af Danmarks Biblioteksforening efter sammenslutning med Forbundet Kultur og Information (KI) 1. november. Stort tillykke til KI-medlemmerne, der havde modet til et massivt ja, og til formanden og hovedbestyrelsen, der i princippet turde nedlægge sig selv, og nu er genopstået i DM-regi.

Også i Danmarks Biblioteksforening har vi sat fornyet fokus på en styrket organisation. Og her vil jeg gerne fremhæve og slå et slag for DB's faglige ben. Dét, der gør DB unik, er netop vores medlemmer, her kæmper kommunernes politikere og biblioteksfolket side og side for biblioteket af kvalitet. Og for borgernes adgang til indsigt, udsyn og egen dannelse.

Lad os sammen kridte skoene og arbejde for en bibliotekslov med et fremadrettet, opdateret formål. Så ingen kan være i tvivl om bibliotekets betydning for vores demokrati, og hvad biblioteksopgaverne er i dag!

Forside: Hvad mener brugerne – og ikke-brugere. En ny segmenteringsundersøgelse fra Tænketanken Fremtidens Biblioteker, *Biblioteksbrug i dag og i morgen*, blev lanceret 8. november, læs med på side 10. Foto: Colourbox.dk.

Danmarks Biblioteker

Et biblioteks- og kulturmagasinet
27 årg., nr. 6. 11. december 2023

Udgiver/Adresse

Danmarks Biblioteksforening
Farvergade 27D
DK-1463 København K
Telefon: 33 25 09 35
e-mail: db@db.dk
www.db.dk

Redaktør

Hellen Niegaard (hn@db.dk), ansvarsh.

Kommende numre af Danmarks Biblioteker

Nr. 1. 15. februar 2024

E-magasin

Det nye nummer findes fra udgivelsesdagen på forsiden af www.db.dk – Magasinet

NB: Pga. Post Nords omdelingsterminer kan DB ikke garantere, at den trykte udgave leveres i overensstemmelse med DB's udgivelsesplan

Tidligere numre og artikler

Se www.db.dk/magasiner

Abonnementspris

For medlemmer kr. 300,-
For ikke-medlemmer kr. 650,-
Studerende kr. 60,-

Annoncer

Formater og priser:
kortlink.dk/2mc88

Grafisk produktion

Stæhr Grafisk

Tryk

Kailow Graphic A/S
Denne tryksag er produceret under standarderne:
DS 49001 CSR – ISO 14001. Miljø - ISO 9001
Kvalitet - OHSAS 18001 Arbejdsmiljø

Oplag

Distribueret 1.349 + 500 til anden uddeling
ifølge Dansk Oplagskontrol
ISSN nr.: 1397-1026

Gengivelse af artikler tilladt med kildeangivelse.
Artikler m.v. afspejler alene pågældende
skribents holdning.

Danmarks Biblioteksforenings Forretningsudvalg

Paw Østergaard Jensen (A) Albertslund, formand.
Claus Mørkbak Højrup (V) Hjørring, politisk næstformand.
Annette W. Godt, bibliotekschef Allerød og faglig næstformand.
Signe Bekker Dhiman (A) Aabenraa. Anette Mortensen (V) Stevns. Carsten Petersen (C) Sorø. Johs Poulsen (B) Herning. Anni Bagge Jensen, bibliotekschef Langeland. Lars Bornæs, bibliotekschef Silkeborg. Kristine Nygaard, bibliotekschef Aalborg.

INDHOLD

Hvad er folkebibliotekets betydning i kroner og ører og meget andet? Henrik Jochumsen ser på ny engelsk undersøgelse, der italesætter folkebibliotekernes betydning i en tid, hvor de bevæger sig ud over traditionelle samlingsaktiviteter.

Mere end syv ud af ti mener biblioteket har en stor samfundsværdi, og over halvdelen af danskerne bruger biblioteket. Alligevel er der plads til forbedring og ny lokal indsats. Læs mere om den nye segmenteringsundersøgelse side 10.

Hvorfor fanden læser de ikke?, spørger Filiz Thunø (A) i POLITISK KOMMENTAR side 14 efter Danmarks Biblioteksforenings debat på Bogforum, hvor konklusionen lød: Vi har en regulær læsekrise.

Vi har alle magt til at gøre en forskel – læs hvordan side 6.

Danmarks Biblioteksforening og bladet ønsker læsere og medlemmer et godt og mere fredeligt nyt år!

Hellen Niegaard

- 2 Leder
- 4 [Biblioteket] Adgangen til bogen
Karen Skovgaard-Petersen
40 millioner over fire år - Lex.dk
Folkebibliotekerne som dannelsesaktører
- 5 Nyhedsklip
Centralbibliotekerne skal have nye rammeaftaler
Informationsøgningsprojekt om bl.a. AI på vej
Day of European Authors 2024
Culture Moves Europe
Biblioteket på plakaten
- 6 Vi har alle magt til at gøre en forskel!
Niels Offenberg
- 7 Virtual Misinformation Escape Room
- 8 Velkommen til ALLIANCEN's Samtalesaloner
- 9 Ny Digital alliance
Anne Juhl Nielsen
- 10 Skal man kende kulturens koder for at kunne
bruge biblioteket?
- 10 Over halvdelen af danskerne bruger biblioteket
Hellen Niegaard
- 12 Folkebibliotekets betydning
i kroner, ører og meget mere
Henrik Jochumsen
- 14 Debat: Vi har en regulær læsekrise
- 14 [Politisk kommentar]
Hvorfor fanden læser de ikke?
Filiz Thunø (A)
- 16 Debat: Vi skal tilbage på sporet, kære sektor!
Pernille Schaltz
- 18 Hvordan går det i Hedensted?
Heidi Kudahl
- 19 [Politisk kommentar]
Biblioteket og kommunens visioner
Kasper Glyngø (A)
- 20 Europa, Biblioteker og demokrati
Interview med Annette W. Godt
Hellen Niegaard
- 22 Bibliotekerne: A Social Platform
Kirsten Boelt

Efter PISA og PIRLS – læsekulturen skal styrkes, men hvordan ... 14

Sprog og bogglæde skal stimuleres helt fra småbørnsalderen ... 32

- 25 Opbremsning på bogmarkedet – Bogpanelet
Leif Andresen
- 27 Læsning i forandring
Leif Andresen
- 28 Interview: Det starter med børnene – et læseprojekt
Lisbet Vestergaard
- 29 Hvad ved vi om børn og unges læseglæde?
Lisbet Vestergaard
- 31 *Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi* er i luften igen!
Leif Andresen
- 32 Daglejernes Bibliotek
Lise Nygaard Markussen, Stine Gjørtler Oddershede
og Lene Birgitte Mirland
- 34 Folkebibliotekerne som dannelsesaktører – strategisk møde 2023
Charlotte Brandt Dale, Anne-Mette Kjærbye Jakobsen,
Emil Eggert Scherrebeck, Brian Stephansen

[BIBLIOTEKET]

Adgangen til bogen

En hilsen til landets biblioteker ved – Karen Skovgaard-Petersen, direktør for Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

I den stort anlagte *Dansk Bibliotekshistorie 1-2* (2021) fortælles en både opløftende og læseværdig historie om bibliotekernes centrale betydning for dansk folkeoplysning og kulturformidling. Særlig i det 20. årh. var der, med branchens egne ord, tale om en "næsten eventyrlig udvikling". Men efter årtusindskiftet anslås mere dystre toner. Der tales om lukninger, nedskæringer, bogkassationer og tomme hylder – hvad man som biblioteksbruger i 2023 godt kan genkende.

Bibliotekerne har været under heftig beskyldning de seneste 15 år. Et udbredt synspunkt – for nylig fremført af Liberal Alliances formand – er, at de kort og godt har udspillet deres rolle, nu da vi alle har fri adgang til alverdens information og digitaliseret materiale hjemme fra lænestolen. Set fra litteraturens synsvinkel er præmissen simpelt hen forkert.

Frit tilgængelige digitale tekstudgaver byder på fantastiske muligheder for at gå på opdagelse i teksterne, søge på kryds og tværs, inddrage supplerende ressourcer og meget mere – og det er bestemt en af Det Danske Sprog- og Litteraturselskabs kerneydelser. Men det at vi alle har ubesværet adgang til alverdens litteratur på vores computer, er ikke et argu-

ment for at skære ned på bibliotekerne, endsige afskaffe dem.

For biblioteket giver os adgang til den fysiske bog. Bogformatet er stadig uovertruffent til fortløbende læsning, til fordybelse og tilegnelse af et indhold, der foldes ud over længere stræk. Omvendt er det efterhånden almindeligt anerkendt, at læsning på nettet, trods alle gevinster, befordrer en springende opmærksomhed og gør det vanskeligt at fastholde fokus og koncentration.

■ Derfor er det endnu en vigtig egen-skab ved de digitale tekstudgaver, at de kan danne grundlag for forskellige slags trykte bøger: Skoleudgaver, paperback, tekstkritiske udgaver m.m.

Og derfor lægger vi i Det Danske Sprog- og Litteraturselskab vægt på fortsat at udgive trykte bøger – og så håber vi, at bibliotekerne også fremover vil have lyst til, og råd til, at erhverve dem.

Også bragt i DSL Nyhedsbrev 23/11 2023

■ **Ny PISA-undersøgelse afdækker bekymrende udvikling.** I forlængelse af PIRLS-undersøgelsens tal om læsetilstanden blandt danske børn viser PISA nu også, hvordan elever over hele verden er gået tilbage i matematik og læsning – også i Danmark.

Læs debatindslagene: "Hvorfor fanden læser de ikke" side 14 og bladets artikler om vigtige indsatser omkring læseglyde og sprogudvikling.

■ **40 millioner over fire år.** Verden bevæger sig, og hvad der var rigtigt og aktuelt sidste år, er det ikke nødvendigvis nu.

Regeringen afsætter 10 mio. kr. yderligere om året i 2024-2027 til at understøtte, at online-leksikonet *lex.dk* også bliver opdateret i de kommende år.

"Vi skal fortsat have et stærkt dansk leksikon på nettet, så danskerne har let adgang til troværdig information i en tid, hvor der florerer masser af falske nyheder og misinformation online. På *lex.dk* kan vi alle hurtigt blive klogere og være sikre på, at det er en troværdig kilde, der står bag.

Det er selvfølgelig vigtigt, at *lex.dk* bliver opdateret, og at indholdet er korrekt," siger kulturminister Jakob Engel-Schmidt (M).

■ **Folkebibliotekerne som dannelsesaktører.** Centralbibliotekerne inviterede for tredje gang til Strategisk Folkebiblioteksmøde. Første dag med stærke forskeroplæg på dannelsesfeltet bredt set fulgt op på andendagen af en debatarena, hvor Christian Jensen, chefredaktør for dagbladet *Politiken*, som optakt til dagens drøftelser af folkebibliotekerne i relation til samfundet, andre kulturinstitutioner, civilsamfundet og medierne – lagde for.

Læs reportagen fra oktober-mødet i Middelfart side 34. Og se debatindlægget fra chefen for centralbiblioteket i Herning, Pernille Scholtz side 16.

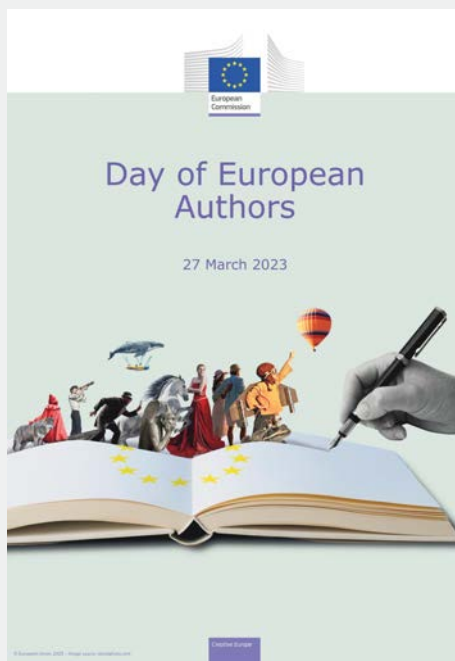
[NYHEDSKLIP...]

■ **Centralbibliotekerne skal have nye rammeaftaler fra 2025.** Ifølge rammeaftale for perioden 2021 til 2024 mellem Slots- og Kulturstyrelsen og centralbibliotekerne har CB'erne fokus på to kerneopgaver: At sikre fri og lige adgang til viden via materialeoverbygning for landets folkebiblioteker. Og at sikre udrulning af nationale kulturpolitiske indsatser gennem udvikling og implementering af tre temaspor, der viser retning for biblioteksudviklingen: Borgeren i den digitale transformation, Glæden ved sprog, litteratur og læsning samt Kultur for alle. Drøftelser af fokus og indhold for de nye rammeaftaler, som Slots- og Kulturstyrelsen har ansvar for, går i gang i det nye år.

■ **Informationsøgningsprojekt om bl.a. AI på vej.** Unges medie- og informationskompetencer er under pres i en tid med kunstig intelligens, hvilket påvirker deres vej gennem uddannelsessystemet og deres demokratiske deltagelse.

Tænketanken Fremtidens Biblioteker vil med en række samarbejdspartnere igangsætte "Fremtidens informationskompetencer i en tid med AI". Projektet har netop fået tilsagn om 1.6 mio. kroner i støtte og skal bl.a. give ny viden om nødvendige informationskompetencer og definere nye undervisningsmetoder med henblik på at ruste unge til den digitale tidsalder. Mere end 30 projekter på folkebiblioteker og

pædagogiske læringscentre landet over har fået tilskud til projekter fra "Udviklingspuljen for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre". Samlet er der uddelt 14,2 mio. kroner.

■ **Day of European Authors 2024.** Bøger er vejen til empowerment, uddannelse og kreativitet. EU's fælles læseinitiativ inddrager unge i bøgernes verden (igen). Initiativet, som første gang fandt sted i år den 27. marts, fejrer europæiske forfattere og inviterer unge til at udforske mangfoldigheden

i europæisk litteratur. Gennem projektet, som over 1.000 skoler deltog i, fik elever mulighed for at deltage i aktiviteter som f.eks. forfattermøder, lære om udgivelsesprocessen og dele egne bogefaringer. Sæt kryds i kalenderen den 25. marts 2024. Og tag del i Day of European Authors, som inkluderer deltagelse fra alle Creative Europe-lande. Creative Europe er et EU-Kommissionens flagskibe og et program målrettet kultur og mediesektorerne. Læs interviewet med Annette W. Godt – fra IFLA's europæiske workshop om bibliotekernes betydning i demokratiet, side 20.

■ **Culture Moves Europe.** Planlægger jeres bibliotek studiebesøg? EU-initiativet støtter bl.a. 'cultural mobility in Europe and beyond'. Puljen støtter to aktivitetsformer:

1. Individual Mobility Action – en mulighed for økonomisk støtte til personer, der rejser mellem 7 og 60 dage eller grupper på op til 5 personer, der rejser mellem 7 og 21 dage. Næste ansøgningsfrist 31. maj 2024.

2. Residency Action – en mulighed for organisationer og etablerede individuelle kunstnere, der løbende organiserer residensophold og er interesseret i at være vært for kunstnere og kulturprofessionelle.

Næste frist 16. januar 2024. Læs mere på kortlink.dk/2nsga.

/HN

Biblioteket på plakaten

I løbet af det 20. århundrede voksede folkebibliotekernes betydning. De nåede ud til en stadig større del af befolkningen og fik stigende behov for PR og markering i bybilledet. Plakaten blev et af de medier, som bibliotekerne ikke mindst fra 1960'erne og frem har brugt til at vække opmærksomhed.

"Plakaten som medie var allerede dukket op i gadebilledet ved forrige århundredskifte. Men fra typisk at være et kommercielt annonceringsmedie fik den i løbet af det 20. århundrede også betydning for kulturelle institutioner og deres bestræbelser på at skabe opmærksomhed omkring aktiviteter, samlinger og udstillinger. Både museer og biblioteker brugte plakater som annoncering og PR, og plakater fik endnu større udbredelse, da de især fra 1960'erne dukkede op på væggen i mange parcelhuse og ungdomsværelser med deres farverige motiver."

Læs mere i Nan Dahkilds artikel "Biblioteket på plakaten" i årbogen *Bogvennen 2022–23. Bøger, bog folk og biblioteker*, udgivet af Forening for Boghåndværk, 2023.

Boghaandvaerk.dk.

/HN Illustration: Ib Spang Olsen

Illustration: Komplot Design/Mand over bord

Vi har alle magt til at gøre en forskel!

Ildsjæl og kulturlleder Niels Offenbergs vinder Jytte-prisen

“ Vi har alle en magt. Især os, der arbejder på kulturelle institutioner som biblioteker. Det kan vi ofte glemme. Men vi har en magt. Til at formidle. Til at gøre folk klogere. Og til at dele den scene, vi har til rådighed. Og vi skal huske at dele den med dem, som ikke nødvendigvis har de samme muligheder for at blive hørt. For når vi gør det, gør vi også en forskel for andre.

Niels Offenbergs

Prisen fik Niels Offenbergs, kulturlleder ved Albertslund Bibliotek, for sit 'store arbejde med at skabe involverende og inkluderende kulturarrangementer, der trækker nye målgruppe ind på biblioteket'. Den uddeles til kulturpersonligheder, der gør en forskel af HK Kommunal fra Annika Aakjær og Kirsten Westh til Nikolaj Cederholm og Erik Clausen med flere. Den er opkaldt efter legendariske Jytte Hansen, tidligere Frederikshavn Bibliotek og primus motor i det biblioteksfaglige arbejde i HK Kommunal.

Prisen blev uddelt på HK Kommunals Biblioteks-konference 27. november på Nyborg Strand.

Niels Offenbergs og Jytte Hansen.

- **Tusind tak prisen.** Jeg er meget, meget taknemmelig, og ikke mindst fordi I har valgt en som mig, som de fleste af jer her nok aldrig har hørt om eller mødt før. En temmelig ukendt person. Det er virkelig dejligt at blive anerkendt for det arbejde, der foregår bag kulisserne, bag scenen - det arbejde, vi og I også laver hver dag. Det arbejde, som uanset politiske vinde, modefænomener og symbolske tiltag er det arbejde, der er rugbrødet i, at vi kan gøre en forskel for andre.

Og selv om jeg er ukendt, så har jeg en form for magt. Magt til at ændre noget og gøre tingene anderledes. Magt til at forandre.

Det har I også. Alle i det her rum har en eller anden form for magt, som vi kan dele ud af. Vi er ansat på biblioteker og kulturinstitutioner, der for mange repræsenterer det offentlige, kommunen eller staten. Ofte tænker vi, at vi tjener og servicerer borgerne - som det står i vores jobbeskrivelse.

Det gør vi selvfølgelig, men vi skal altid huske, at vi også er blevet givet en au-

toritet, et eller anden form for mandat, der kan være mere eller mindre klart - men som altid indeholder en form for magt. Som vi altså kan forsøge at dele ud af.

Det er basalt set, det jeg forsøger at gøre i mit arbejde - selv om det kan lyde banalt ... for vi er ikke McDonalds. Hos os kan man ikke bare købe varen et andet sted.

Men fremhævede Niels Offenbergs, 'man har aldrig magt alene - man har den kun sammen med andre' og rettede 'en kæmpe tak til mine kollegaer på Albertslund Bibliotek og hele det kæmpe netværk af mennesker, der ... kommer til mig'.

■ NIELS OFFENBERG

Kulturlleder Albertslund Bibliotek
Projektleder for Kulturmetropolens
ungeindsats mm

VIRTUAL MISINFORMATION ESCAPE ROOM TIL BIBLIOTEKET

Misinformation er stigende ikke mindst afledt af SoMe kanaler, og internettet udgør et hastigt voksende problem for samfundet og den enkelte. Voksende er derfor også en af bibliotekerens centrale opgaver: Formidling af viden om kildekritik. Hvordan skal man skelne mellem skidt og kanel?

FakenewsLab

Opgaven 'At tænke kildekritisk' har altid været en del af de danske bibliotekers introduktion til skoleelever, studerende og andre – og i dag udvikles forskellige nye formidlingsformater verden over til formålet. I Danmark stiller f.eks. FakenewsLab.dk ressourcer 'frit til rådighed for lærere, undervisere, bibliotekarer og andre, så de

kan klæde unge mennesker bedst muligt på til at begå sig i deres digitale samtid'.

Bag initiativet står Danmarks Biblioteksforening i et samarbejde med Lex.dk, Danmarks Nationalleksikon, Biblioteksvagten.dk, som nu snart ophører, og Foreningen af Lærere i Historie og Samfundsfag.

Euphorigen Investigation

Et Escape Room-spil med en anden tilgang. Her er tale om en model udviklet som hjælp til bibliotekspersonale i Amerika, der ønskede nye måder at hjælpe brugerne med at navigere i misinformation.

Det henvender sig til teenagere og voksne, og er blevet testet af offentlige biblioteker i USA. Her fordyber spillerne sig i en verden af manipulerede medier, sociale medier, deepfake videoer og andre former for misinformation. Spillere vil have ca. en time til at afsløre information om det fiktive Euphorigen og afgøre, om det er sikkert at blive bruger af den offentlige vandforsyning.

Bag spillet står Chris Coward – aktuelt tilknyttet Institut for Kommunikation ved Københavns Universitet og ellers seniorforsker og Associate Professor ved University of Washington Information School/Center for an Informed Public – i samarbejde med et team af udviklere, forskere og andre. Forskerne lægger vægt på, at undervisningen i misinformation skal være:

- 1) oplevelsesbaseret snarere end værktøjsbaseret
- 2) social og dialogfremmende snarere end individuel og
- 3) kontekstbaseret. Fokus er således på såkaldte soft skills.

Building Resilience to Misinformation

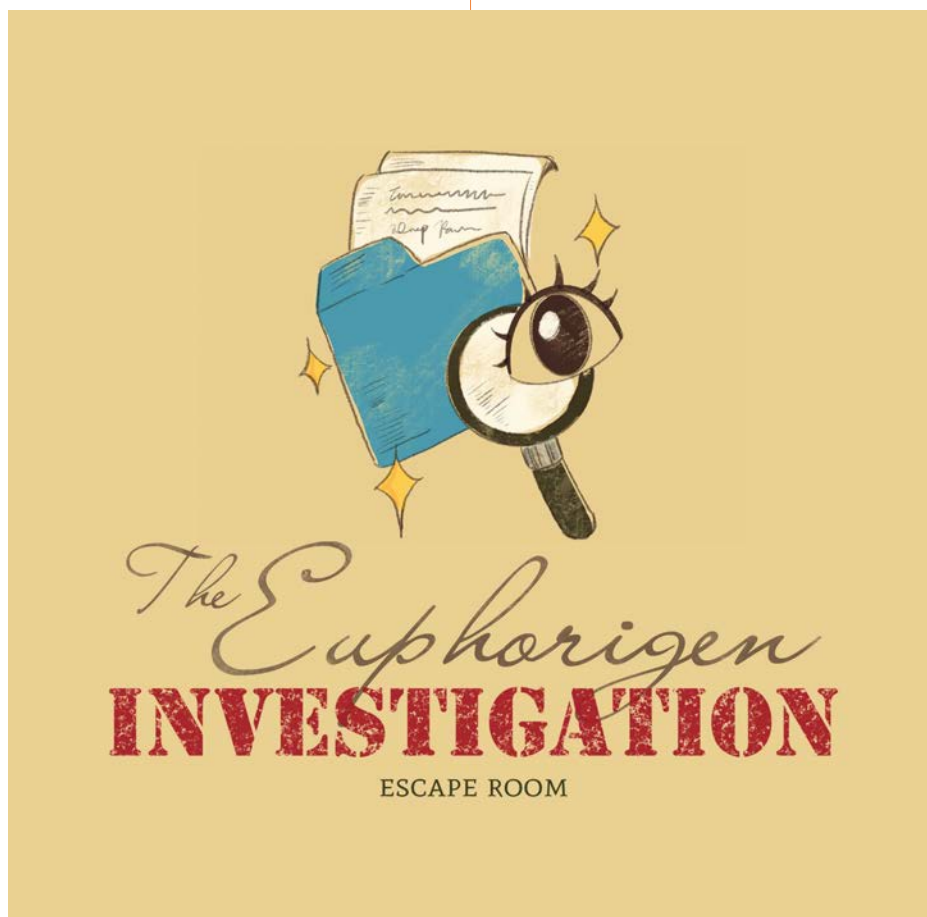
Med titlen "Building Resilience to Misinformation through Games" afholdt teamet bag Euphorigen-spillet en international workshop midt i november på Institut for Kommunikation på Københavns Universitet. Spillet findes i dag udover engelsk på flere sprog, oplyser Chris Coward, bl.a. nederlandsk, russisk, litauisk, estisk, lettisk og - under udarbejdelse - finsk

Kan det bruges i Danmark? Det er endnu uvist. På workshoppen i København deltog Simon Rosenstand

fra Fake-newsLab, der sammen med danske bibliotekskolleger har planer om se nærmere på metodens muligheder. Skal den realiseres her, skal det være helt enkelt for bibliotekerne at tilbyde spillet.

Se mere på sitet <https://lokisloop.org>.

/HN

Velkommen til ALLIANCEN'S SAMTALESALONER

Sæt allerede kryds nu ved følgende datoer i foråret:

- 29. februar 2024:** **Kickoff-dag på samtalerækken – fysisk heldagsmøde**
Vi starter med at få overblik over det digitale kompleks og sætter fokus på vigtigheden af samarbejde om strategiske og ledelsesmæssige fælles prioriteringer. Vi drøfter dilemmaer og udfordringer. Vi kommer også her til at identificere temaer til de kommende samtaler.
- 21. marts 2024:** **Første samtalesalon – digitalt halvdagsmøde**
Vi starter samtalesalonerne med en snak om det digitale indhold og de digitale funktioner. Hvad skal vi tilbyde borgerne og hvordan?
- 5. april 2024:** **Anden samtalesalon – digitalt halvdagsmøde**
Vi bygger videre på første salon og sætter nu fokus på samtalen om prioriteringer af den fælles økonomiske investering i det digitale. Hvad skal vi sammen prioritere? Hvordan sikrer vi det økonomiske råderum lokalt?

Nærmere programdetaljer følger. Det samme gør flere samtalesaloner – på gensyn.

Hold øje med invitationerne, der lander i din indbakke.

DEN DIGITALE ALLIANCE

NY DIGITAL ALLIANCE

Digitale grundstrukturer, services og digital formidling gennemsyrrer bibliotekssektoren. ALLIANCEN, aktørerne bag, øger nu fokus og åbner op for at sikre et stærkt og effektivt system. Til fordel for både brugere over hele landet og biblioteker af alle slags.

Kickoff-dag med den digitale Alliance

Sæt kryds i kalenderen den 29. februar 2024. Her afholdes et hel-dags Kickoff på forårets samtalerække om de væsentligste dags-ordener på den digitale biblioteksfront for chefer og ledere på folkebibliotekerne.

KOMBIT, Det Digitale Folkebibliotek, Det Kgl. Bibliotek, Bibliotekschefforeningen og Centralbibliotekerne er rykket tæt sammen i en ny alliance med en vigtig mission om at sikre det brede og gode engagement i og samarbejde omkring vores sammenhængende digitale bibliotek nu og fremover. Et samarbejde vi skal udvikle og værne om!

Målet er styrkelse af digital sammenhængskraft og innovation i væsnet til glæde for danskerne. Sammen skal vi formulere fælles strategiske pejlemærker og fælles gode løsninger, som alle aktører kan se og spejle sig i. Derfor igangsætter vi i foråret 2024 en større samtalerække.

KB, BCF, CB, DDF, KOMBIT, KL, DBC, BDI, FBS, FB – forkortelser på biblioteksområdet har vi nok af. Selv med mange års erfaring i biblioteksverdenen er det en branche med 'hemmelige koder', som er nødvendige at kende for at begå sig. Alle de førnævnte er uundværlige komponenter i bibliotekernes fælles digitale bibliotek og digitale infrastruktur. Det hele hænger ydermere sammen og er gensidigt afhængigt.

Kendt forum i ny version

Den Digitale Alliance er ikke en ny organisation. Alliancen er et forum, hvor repræsentanter fra forskellige aktører og organisationer arbejder sammen om at invitere og engagere til en fælles samtale om det digitale bibliotek på tværs i væsnet. Vi ønsker, at involvere alle og sikre at arbejdet forenes. Vi skal sikre, at der ikke laves dobbeltarbejde eller, at vi i værste fald modarbejder hinanden.

Alliancen udspringer af et eksisterende arbejds- og udviklingsfællesskab, der med udgangspunkt i den digitale overbygning har samarbejdet om konkrete projekter med det formål at få overbygningsmaterialer bedre formidlet til gavn for borgerne i alle kommuner. Arbejdsfællesskabet er stærkt samt effektivt og har på ret kort tid resulteret i en håndfuld superfine nye tiltag til glæde for både biblioteker og borgere.

Som et eksempel kan nævnes nye ressourcer og metadata i Brønden – Databrønden indeholder alle folkebibliotekernes poster, nationalbibliografien, fag- og forskningsbibliotekernes po-

ster og en række eksterne, biblioteksrelevante kilder. Brønden suppleres løbende med nye kilder samt markering af overbygningsmaterialer indkøbt af centralbibliotekerne.

Dialog, indsigt og inddragelse

Vi bag alliancen tror fuld og fast på, at vi kan skabe de bedste forudsætninger for at lykkes og de bedste resultater gennem den gode samtale og det gode samarbejde fuld af idérigdom, ambition, respekt for hinanden og et oprigtigt ønske om at lykkes sammen. Netop derfor har det eksisterende arbejdsfællesskab valgt at udvide genstandsfeltet fra kun at være den digitale overbygning til at være hele den digitale infrastruktur og det digitale indhold, hvor vi har allieret os med Bibliotekschefforeningen og dermed skabt Den Digitale Alliance. KOMBIT har ligeledes bidraget til arbejdet.

Fokus er primært på folkebibliotekerne, men naturligvis inviteres bl.a. FFU'erne – de danske Fag-, Forsknings- og Uddannelsesbiblioteker – ind i arbejdet, da de også er en del af den sammenhængende biblioteksvæsen. Og nu inviterer vi alle jer biblioteksledere og -chefer med ind i det strategiske samtalerum. Vi ønsker at engagere alle ledere og chefer i alliancens samtalerække, hvor man vil i første omgang vil få indblik i og overblik over det digitale felt. Hvem der laver hvad og hvorfor!

Vi skal sikre overblik over funktionaliteter, indhold, organisation, økonomi, governance, og hvordan mulighederne for indflydelse er. På basis af dette inviterer vi herefter til en række kvalificerede samtalerum med feltets aktører og lederkolleger, hvor vi skal diskutere ønsker til retning og udvikling på den lange bane for sammen at få konkret indflydelse på fremtidens udviklinger.

Følg alliancens arbejde her:

<https://centralbibliotek.dk/grupper/den-digitale-alliance> – og ikke mindst via de forskellige aktører i den digitale alliancens nyhedsbreve.

Vi glæder os til det videre arbejde sammen med jer, og håber at rigtigt mange vil prioritere at deltage!

■ ANNE JUHL NIELSEN

Leder af Centralbibliotek og Udvikling
ved Herning Bibliotekerne og tovholder for Alliancen

Nøgle til forkortelser

Det Kgl. Bibliotek, Bibliotekschefforeningen, Centralbibliotekerne, Det Digitale Folkebibliotek, KOMBIT – den danske it-projektorganisation, DBC Digital A/S, Bibliotekernes Data og IT, Det Fælles Bibliotekssystem.

Skal man kende kulturens koder for at kunne bruge biblioteket?

Den nye undersøgelse blev offentliggjort den 8. november på Vartov i København og hovedresultaterne blev præsenteret af Michael Moos-Bjerre. 150 biblioteksfolk og andre interessenter deltog i den store lancering, som på mange måder vendte og drejede spørgsmålet om kulturens 'koder'. Karen Grøn, direktør på Trapholt, talte om "Målgruppebaseret arbejde på godt og ondt – hvad har vi lært?" og Kasper Holten, teaterchef for Det Kongelige Teater, reflekterede over dilemmaet "En kulturinstitution for alle?" og det nødvendige indre organisationsarbejde. Fulgt af et indslag ved Lene Struck-Madsen, direktør i Applaus, og hendes overvejelser om "Hvordan kan vi bruge segmentering til at skabe immersive universer, brugerne kan tage ophold i".

Fremtidens folkebibliotek var fokus i dagens sidste samtale med tre kulturjournalister Lucia Odoom, Eva Eistrup og Linea Maja Ernst samt bibliotekar Nanna Damsgaard-Larsen. Biblioteket er et rum mange muligheder og potentialer, et fælles sted i den fysiske verden – et solidaritetsrum. Som samtalens vært Lucia Odoom påpegede: "Nogle af os er vokset op og ind i det rum, men for andre kan rummet være lukket", og samtalen kirkede rundt om, hvordan man kan oversætte biblioteksrummet til dem, der ikke kender koderne som f.eks. "nogle af de unge, der bare sidder ved en skærm og er henne på biblioteket for bare lige at game eller skrive på en opgave"?

OVER HALVDELEN AF DANSKERNE BRUGER BIBLIOTEKET

Ny viden om borgerne og deres biblioteksbrug er klar til at anvendes og omsættes i kommunerne og deres biblioteker. På ti år er der siden Tænketanken Fremtidens Bibliotekers første kortlægning sket en fremgang i danskernes biblioteksbrug, og kendskabet til bibliotekernes digitale tjenester som f.eks. eReolen.dk og filmstriben.dk er fordoblet i perioden.

Med sin nye segmenteringsundersøgelse har Tænketanken skabt en opdateret oversigt over brugerens benyttelse og ikke-brugere – og dermed nyt input til både det nationale biblioteksfokus og til de lokale indsatser omkring biblioteksbrug og styrket biblioteksudvikling. Undersøgelsen peger bl.a. på, hvad der kan få flere borgere til at bruge biblioteket.

Tværgående konklusioner

I dag er 53% af befolkningen brugere af det fysiske og/eller det digitale bibliotek, og heraf er 4 ud af 10 hyppige brugere, dvs. de har benyttet biblioteket inden for den sidste måned en eller flere gange.

Brugerandelen er størst for dem, som har kortest afstand til biblioteket. Borgere med under 10 minutters transporttid til nærmeste bibliotek har en brugerandel på 60%. For borgere med 11-20 minutters transporttid eller mere falder brugerandelen til ca. 50%.

Biblioteker bruges mere af kvinder end af mænd, af personer med videregående uddannelse og af forældre til børn under 15 år.

På trods af stort kendskab til biblioteket er der potentiale til at nå ud til den sidste tredjedel af befolkningen. Hvor 62% af befolkningen angiver, at de i høj grad eller i nogen grad ved, hvad biblioteket kan tilbyde dem, ved kun 9% slet ikke, hvad bibliotekerne kan tilbyde dem, mens 24% i mindre grad ved, hvad bibliotekerne kan tilbyde dem.

Siden sidst

... er der sket en fremgang i biblioteksbrug. I 2023 er der 41% hyppige brugere, mens der i 2013 var 35%.

... peger størstedelen af biblioteksbrugerne fortsat på, at biblioteket skal være et sted for læring og et sted for opbevaring og formidling af litteratur.

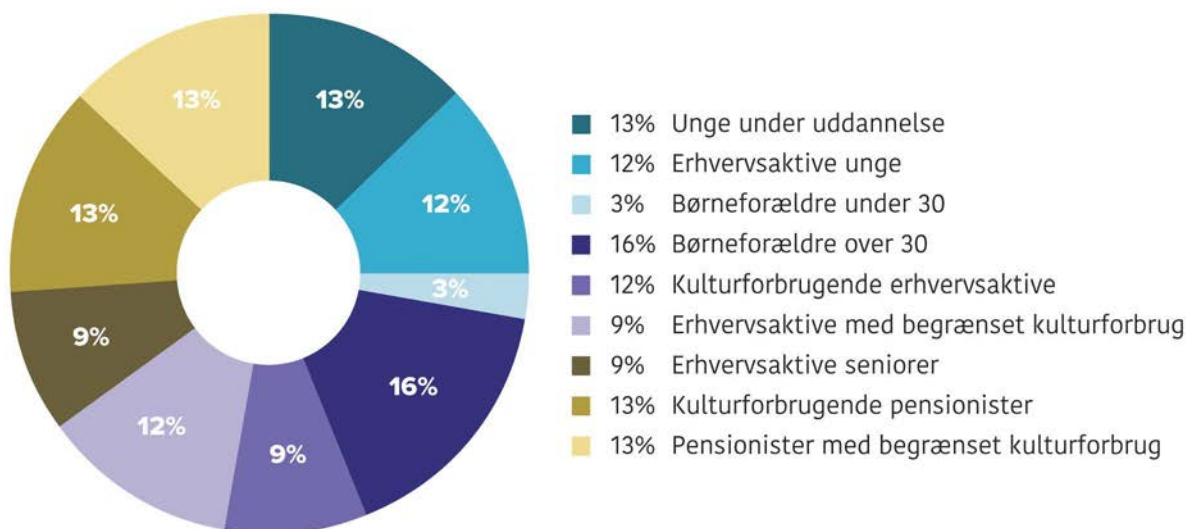
... er der sket en stigning i andelen af brugere, der primært bruger bibliotekerne til oplevelsesrelaterede lån. Det er dog fortsat samme brugsformål – nemlig lån af materialer.

... er der generelt sket en digital acceleration, hvilket bibliotekerne har måtte forholde sig til i deres tilbud og tjenester.

... er der generelt sket et markant øget kendskab til bibliotekets digitale tjenester. I 2023 er det 24% af befolkningen, der ikke kender til nogen digitale tilbud, mod 47% i 2013.

Mere end 7 ud af 10 mener biblioteket har en stor samfundsværdi, uanset om de er brugere eller ej. Bliv klogere på borgerne og deres brug af biblioteket.

FIGUR 1. SEGMENTERNES FORDELING I BEFOLKNINGEN

Hvem er brugerne, og hvad bruger de biblioteket til?

Undersøgelsen introducerer ni segmenter/målgrupper og ser på, hvad der driver deres biblioteksbrug eller mangel på samme: Unge under uddannelse, Erhvervsaktive unge, Børneforældre under 30 år, Børneforældre over 30 år, Kulturforbrugende erhvervsaktive, Erhvervsaktive med begrænset forbrug, Erhvervsaktive seniorer, Kulturforbrugende pensionister og Pensionister med begrænset kulturforbrug. Rapporten indeholder også tværgående findings om f.eks. køn, uddannelsesniveaue, geografi, rummets betydning og meget mere.

Folkebiblioteket defineres ofte som det fælles lokale sted for folkeoplysning i bred forstand. Det skal ifølge loven således fremme oplysning, uddannelse og kulturel aktivitet – og der, indikerer undersøgelsen, er der plads til en styrket indsats. 42% af befolkningen benytter primært biblioteket til oplevelsesrelaterede lån, dvs. lån af romaner, digte, film og spil, mens bare 33% af befolkningen primært benytter biblioteket til vidensrelaterede lån. Dette tal dækker over såvel fagbøger, som digitale ressourcer, informationssøgning mm.

Generelt set, personale og barrierer

Trods et par år med nedlukning og corona-restriktioner er biblioteksbenyttelsen stigende set i forhold til Tænketankens første nationale segmenteringsundersøgelse for 10 år siden. Meget er sket siden. Også på bibliotekerne. Arrangementer og formidling er i vækst og har ændret karakter. Efter corona har de digitale tilbud bidt sig fast, og flere biblioteker servicere ungdomsuddannelser, tilbyder verdensmålsaktiviteter og borgerservice. Bibliotekerne sørger desuden for høj grad af lokal aktivitet omkring kultur og viden, involvering og engagement. Dog oplever bibliotekerne også, at borgerne stadig ikke i fuldt omfang er vendt tilbage efter corona-restriktionerne. Mange borgere oplever desuden forskelligartede barrierer i forhold til at bruge biblioteket. Det er derfor nødvendigt at få set nærmere på brugen af bibliotekerne.

Her er det væsentligt at vide, at bibliotekspersonalet ifølge undersøgelsen har stor betydning for biblioteksoplevelsen. Langt størstedelen af brugerne er enige i, at det er vigtigt, at biblioteket har personale, som kan hjælpe og vejlede når behovet opstår. Personalets imødekommenhed og venlighed har endvidere stor betydning for brugernes biblioteksoplevelse. Det gælder for både de unge segmenter, voksensegmenterne og de to pensionistsegmenter.

Ifølge undersøgelsen er der flere grunde til, at man ikke bruger biblioteket: Der sker ikke noget spændende; det er noget utidsvarende og forældet. Beliggenheden er dårlig i forhold til andet. Nogle mener desuden, at al relevant information kan findes på internettet. Andre køber selv bøger. Endelig er der også tale om manglende kendskab til bibliotekets tilbud, og at man f.eks. ikke ved, hvad der udbydes af digitale bibliotekstilbud.

Biblioteksbrug i morgen

■ Hvordan kommer flere til at bruge folkebibliotekernes mange kulturelle og demokratiske tilbud? Med *Biblioteksbrug i dag og i morgen* foreligger der nu et nyt vidensgrundlag om borgernes behov. Sammen med biblioteker og andre aktører udvikler Tænketanken Fremtidens Biblioteker løbende nye værktøjer til biblioteksudvikling.

Se mere om undersøgelsen på fremtidensbiblioteker.dk/biblioteksbrug. Hent rapporten digitalt eller bestil bogen - kontakt pro@db.dk. Aktuelt har projektleder Kristine Lykke Roed nu påbegyndt besøg med oplæg på nogle af landets biblioteker. Ønsker jeres kommune et oplæg, så kontakt Tænketanken på mail klr@fremtidensbiblioteker.dk. Slots- og Kulturstyrelsens Udviklingspulje til folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre har støttet projektet.

FOLKEBIBLIOTEKETS BETYDNING I KRONER, ØRER og meget mere

Ny engelsk undersøgelse bør nærlæses! Henrik Jochumsen, lektor ved Institut for Kommunikation, Københavns Universitet, om biblioteker, måling af værdi og undersøgelsesresultater.

Som de fleste med tilknytning til biblioteksverdenen nok husker med et vist ubehag, slog formanden for Liberal Alliance, Alex Vanopslagh, i bogen *Vejen til ansvar* til lyd for, at folkebibliotekerne skulle lukke og slukke. Vanopslaghs bog udkom i juni 2023 og næsten som på bestilling, udkom måneden efter undersøgelsen *Libraries for living, and for better living* gennemført af forskere fra University of East Anglia, der belyser engelske folkebibliotekers bidrag til samfundsøkonomien. At studiet gør mere end det, vender jeg tilbage til. Indledningsvis kan det være relevant at se på, hvorfor vi overhovedet behøver sætte kroner og øre på den værdi som folkebibliotekerne bidrager med.

Forestillingen om at afskaffe folkebibliotekerne er ikke ny i ultraliberale kredse og – som nogen måske også husker – var tænketanken CEPOS for få år siden leveringsdygtig i et arbejdspapir, der argumenterede således: Danskerne er velhavende, de køber deres egne bøger og låner derfor færre på biblioteket. Dermed bliver det enkelte udlån dyrere, og da alt, hvad biblioteker i øvrigt laver – f.eks. events, arrangementer og kursusvirksomhed – udgør en konkurrence til det private marked, gav det, ifølge CEPOS, ikke samfundsøkonomisk mening at opretholde et offentligt finansieret biblioteksvæsen.

Heldigvis har hverken Vanopslagh eller CEPOS magt, som de har agt. De danske folkebiblioteker nyder meget stor og meget bred opbakning hos både politikere og befolkning. Det første bekræftes af den respekt, der omkranser bibliotekerne fra hele det politiske spektrum med altså en enkelt undtagelse. Det sidste bekræftes af talrige undersøgelser, der kortlægger befolkningens brug af – og holdning til – de danske folkebiblioteker. Passagen om folkebiblioteker i Vanopslaghs bog fik også adskillige kulturdebattører til at markere sig med stærke udsagn om folkebibliotekernes betydning og værdi for både dem selv og for samfundet som helhed. Én af disse var forfatteren og psykologen Glenn Bech, der betegnede Vanopslagh som et "halvbagt menneske" og forslaget som "en ringeagt for fællesskabet". Så var dét ligesom sagt.

Men dermed ikke også sagt, at den hellige grav er velforvaret og folkebibliotekerne kan hvile trygt på laurbærrerne. Bibliotekerne kæmper dagligt med nedskæringer og besparelser og medarbejderne med en oplevelse af at skulle gøre stadig mere for stadig mindre. Derfor er der et reelt behov for at undersøge, dokumentere og italesætte folkebibliotekernes betydning. Dette behov understøttes af, at vi befinder os i en tid, hvor folkebibliotekerne bevæger sig væk fra traditionelle biblioteks- og sam-

lingsorienterede aktiviteter og hen imod nye og mere brugerorienterede aktiviteter. Det er nødvendig bevægelse, men den kan også være med til at sløre folkebibliotekernes samfundsmæssige legitimitet.

Nu er der blot det uheldige, at betydning kan være vanskelig at måle. Hertil kommer, at de mest interessante undersøgelser i reglen er kvalitative, hvis resultater kan være vanskelige at formidle enkelt og entydigt, og som derfor sjældent trækker store overskrifter i medierne. Det er her målinger af folkebibliotekernes økonomiske betydning kommer ind i billedet. Er tallene er store nok giver de medieomtale, og ikke mindst kan de tale direkte til politikere, der er opflasket med new public management, hvor det hverken handler om hvorfor eller hvordan men om hvor mange. Hvor mange træder der ind over dørtærsklen til bibliotekerne, eller hvor mange penge generer de? Tænketanken Fremtidens Biblioteker forsøgte at besvare sidstnævnte i 2015 med rapporten *Folkebibliotekernes økonomiske værdi*. Her lagde forfattere et estimat af befolkningens betalingsvillighed for bibliotekstjenester sammen med økonomiske gevinster af både at styrke børns læsefærdighed og at bidrage til at accelerere den digitale omstilling. Det gav samlet over seks milliarder kroner og en båndsløjfe i Radioavisen.

Libraries Connected (LC) er en interesse- og lobbyorganisation for offentlige bibliotekstjenester. Der skal tegnes - og betales for - medlemskab. Organisationen er åben for lokale lovbestemte offentlige bibliotekstjenester i England, Wales og Nordirland. LC fremstår dynamisk og slagkraftig med en klar mission og budskaber, der gennemsyrrer alle deres aktiviteter.

"Our purpose

Libraries Connected believes in the power of libraries to enrich lives and deliver a more inclusive society. We believe that modern public libraries should be the cornerstone of the community, delivering a diverse spectrum of local needs around information, learning, literacy, employment and digital skills, health, culture and leisure."

Et besøg værd:

Se mere på www.librariesconnected.org.uk

Libraries for living, and for better living

Den engelske undersøgelse er bestilt af interesseorganisationen Libraries Connected East og hovedsageligt finansieret af Arts Council of England. Hovedkonklusionen er, at de engelske folkebiblioteker bidrager til samfundsøkonomien med 3,4 milliarder pund svarende til ca. 29 milliarder kroner alene i forhold til de udvalgte områder, som forskerne har fokuseret på.

Herudover viser undersøgelsen, at de tjenester en gennemsnitlig biblioteksfilial tilbyder, har værdi for gennemsnitlig 1 million pund, svarende til ca. 8,5 millioner kroner.

“ Det betyder, at et bibliotek kan bidrage med seks gange det beløb, som det koster at drive det. Med andre ord: Samfundet får sine penge igen seks gange, når det investerer i biblioteker!

Forskerne har valgt at fokusere særligt på tre områder: For det første digital inklusion forstået som fri adgang til bibliotekets digitale ressourcer og redskaber for voksne og familier. For det andet sundhed, trivsel og uafhængighed i hverdagen relateret til aktiviteter og arrangementer som biblioteket tilbyder. For det tredje børns læsning på baggrund af målrettede programmer for børn, unge og deres familier herunder også med blik for programmernes betydning under Corona epidemien.

Kort beskrevet bevæger undersøgelsen sig i flere trin, der indledes med en række workshops med brugere, biblioteksprofessionelle og andre stakeholders for herigennem at identificere områder, hvor biblioteket har en særlig betydning. Det gælder f.eks. udlån af materialer, bibliotekets rolle i forhold til at modvirke ensomhed eller adgang til digitale ressourcer gennem biblioteket. Herefter har forskerne med udgangspunkt i økonomisk teori anvendt forskellige metoder til at værdisætte de enkelte services og aktiviteter, og endelig har de udviklet det værdisætningsværktøj, der danner udgangspunkt det beløb, som undersøgelsen påviser, at bibliotekerne genererer, og som biblioteksprofessionelle efterfølgende selv vil kunne anvende til at værdisætte deres respektive bibliotekers betydning økonomisk.

Som ikke-økonom er det vanskeligt at vurdere det teoretiske fundament som værdisætningsværktøjet hviler på. Det må andre om. Men det er en stor styrke ved undersøgelsen, at forfatterne er forbilledligt grundige og eksplicitte, når de beskriver, hvordan de er nået frem til deres resultater. For interesserede er fremgangsmåden let at følge og undersøgelsens enkelte trin til at gennemskue.

Hvor valid den økonomiske værdisætning i sidste ende er, vil der sandsynligvis kunne herske delte meninger om. Forskning er sjældent en entydig størrelse, hvilket forfatterne selv understreger, når de anfører, at bibliotekets værdi aldrig vil kunne beskrives definitivt. De engelske forskere, der i øvrigt repræsenterer så forskellige områder som computerscience, sprog, læring og sundhedsøkonomi, anerkender, at biblioteksservices er komplekse og effekterne ofte holistiske, idet de påvirker hinanden og brugerne på mangfoldige og uforudsigelige måder, der vanskeligt lader sig opsummere i et enkelt beløb, ligesom dette beløb uanset størrelse aldrig vil kunne yde bibliotekets betydning for borgere og (lokal)samfund fuld retfærdighed.

■ **I min optik** er det mest interessante ved undersøgelsen de case-studier, som forskerne også har foretaget af services og aktiviteter inden for de ovenfor nævnte områder.

Tager man sig tid til at læse dem, kommer der kød og blod på tallene, og de viser, hvor omfattende og mangfoldigt bibliotekerne bidrager til det engelske samfund. Alt i alt er rapporten et velkomment bidrag til fortællingen om bibliotekers store betydning for fællesskabet – også selvom vi nok låner færre bøger end tidligere.

■ HENRIK JOCHUMSEN

Lektor ved Institut for Kommunikation
Københavns Universitet
Foto: Kbh. Universitet

For the power of digital

For the power of learning

For the power of reading

Libraries Connected believes in the power of libraries to change lives.

Our vision is an inclusive, modern, sustainable and high quality public library service at the heart of every community in the UK. We work to promote the value of libraries, broker national partnerships, share best practice and drive innovation in the sector.

Made by our members, we represent all the public library services in England, Wales and Northern Ireland.

VI HAR EN REGULÆR LÆSEKRISE

Stærk læsekultur skal prioriteres politisk!

Danmarks Biblioteksforening skabte debat i november på Bogforum om et af de store samfundsproblemer. Vi har en regulær læsekrise. Danmark ligger i bund internationalt set. Hver fjerde i 4. klasse kan ikke læse. Kun ca. 14% kan lide at læse. Op mod hver fjerde danske elev i 4. klasse læser i bedste fald usikkert. Og gruppen af svage læsere er vokset. Hvad gør vi ved det, spurgte Michel Steen-Hansen, direktør for Danmarks Biblioteksforening.

Den internationale læseundersøgelse PIRLS fra i år peger på behovet for en målrettet indsats, der løfter svage læsere. Det handler helt konkret f.eks. om at styrke elevernes motivation for at læse i fritiden, så de finder større glæde ved at læse, fastslog Simon Skov Fougat (PIRLS), forsker DPU Aarhus Universitet. Hvad værre måske er, at gabet mellem de stærke og svage børns læsefærdigheder vokser og skaber store samfundsudfordringer. I Roskilde gør de noget ved sagen via bl.a. velfungerende folkebiblioteker, fortalte Filiz Thunø (A), forperson for Danmarks Biblioteksforenings Læringsudvalg og medlem af Roskildes Byråd. Meldingen fra Roskilde er klar: Styrket læseindsats kræver både et politisk og et klart strategisk fokus på tværs lokalt. Man skal lokalt lave en helhedsplan. Alle børnenes voksne skal med – forældre, børne- og skolebibliotekarer, lærere og alle de andre. Slut med silo-løsninger. Nu går skoler, biblioteker og andre partnere i gang med en bredt forankret indsats i Roskilde. Målet er at skabe stærke læsere og styrke læseglæden. For jo mere du læser i din fritid, jo mere dine forældre læser – jo større læsekompetencer. At kunne læse og være god til det er helt afgørende for ens eget liv men også for samfundet og demokratiet.

■ **Vejen frem er en landspolitisk indsats** - og fokus på læseglæde. I Sverige putter regeringen hundreder af millioner kroner i biblioteker og læsning. Hvad gør vi Danmark? En række strukturelle og politiske problemer skal udfordres og helt nye indsatser er nødvendige, fastslog Michel Steen-Hansen og Danmarks Biblioteksforening.

HELLEN NIEGAARD

[POLITISK KOMMENTAR]

Hvorfor fanden læser

Det var titlen på en debat på årets Bogforum i Bellacentret, arrangeret af Danmarks Biblioteksforening med lektor på DPU ved Århus Universitet, Simon Skov Fougat, og mig som byrådspolitiker.

Det er børn og unge, som ikke læser. Deres læselyst er dalende, og op mod hver fjerde elev i 4. klasse læser usikkert, hvilket er en markant tilbagegang fra tidligere undersøgelser.

Gruppen med svage læsere i folkeskolen er vokset og har aldrig før været så stor. Det er det dårligste danske læseresultat nogensinde. Det viser den seneste PIRLS undersøgelse i Danmark lavet af DPU, Aarhus Universitet, sammen med Børne- og Undervisningsministeriet.

Anden forskning fra Center For Anvendt Skoleforskning udarbejdet for Tænk tanken Fremtidens Biblioteker peger på, at brugen af sociale medier hænger sammen med mindre fritidslæsning og svagere opmærksomhed. Så er det svaret på, hvorfor de ikke læser?

Det interessante er, at vi aldrig har brugt så mange penge på folkeskolen, som vi gør i dag. Trods flere politiske tiltag med en styrkelse af fagene, en omfattende reform af folkeskolen og efter mere end 2.000 klokketimer undervisning i dansk, kommer hver 7. elev ud med dårlige læse- og skrivefærdigheder.

Hver 6. ung vælger ikke en ungdomsuddannelse eller falder fra. I Finansloven for 2021 blev afsat 25 mio. kr. til at styrke børns møde med litteraturen i projektet BOGglad. De fleste folkeskoler har udviklet skolebibliotekerne til supertjekkede Pædagogiske Læringscentre. Der er ligeledes investeret mange penge i digitale læringsmidler, som er skræddersyet til fagene og årgangens

Læseudfordringer til debat på Bogforum.
Fra venstre Michel Steen-Hansen, Filiz Thunø (A)
og Simon Skov Fougat. Foto: Thomas Evaldsen.

de ikke?

behov. Og børnene læser ikke nok. Det kan jeg bekræfte som folkeskolelærer, at de ikke gør. I hvert fald ikke frivilligt.

Aldrig har det været så svært som folkeskolelærer at navigere i feltet mellem på den ene side at være nærværende og i øjenhøjde med eleverne og fremstå som autoritet. De seneste 20 år er der sket en forværring af danskernes mentale helbred. Sundhedsstyrelsen Sundhedsprofil viser, at vi har et trivselsproblem. Særligt viser det sig at personer med kortere uddannelser har dårligere mental sundhed, højere stressniveau og er oftere uønsket alene.

I Skolebørnsundersøgelsen svarer op mod hver 5. elev i udsko-lingen, at de ikke oplever god trivsel. Til gengæld er der en statistisk signifikant positiv sammenhæng mellem opnåelse af et godt testresultat og elevernes oplevede trivsel i skolen, hvorfor jeg drager parallellen mellem god trivsel og læselyst, ligesom guidet fælleslæsning bruges på mange folkebiblioteker som en indgang til litteraturen og terapi for det mentale helbred.

Derfor hilser jeg regeringens oplæg til en ny folkeskole velkommen. Et enkelt greb til at styrke børn og unges trivsel og læsefærdigheder løser ikke det hele. Men med 1.080 bindende fagmål fra politisk hold til fagene i folkeskolen og mere end 3.000 vejledende mål, kan det som lærer være svært at prioritere tiden til fordybelse i læsning og nærvær med eleverne, som bør prioriteres højt, hvis kurven for mistrivsel og dalende læseevne skal knækkes.

Styrket læseindsats kræver både et nationalt og lokalpolitisk klart strategisk fokus. Og her spiller folkebibliotekerne en kæmpe stor rolle.

I Roskilde Kommune er vi i gang med en ny kulturstrategi, hvor en stærk læsekultur prioriteres højt politisk. Vi prioriterer netop at understøtte og fremme en stærk læsekultur gennem et tydeligt strategisk fokus i de kommende års arbejde. Dette gør vi bl.a. ved at sikre bemanning af vores seks biblioteker spredt i kommunen. For mødet med bibliotekaren er vigtig for udlånstallet. Personalet efteruddannes desuden i mødet med borgeren og formidling af litteratur, og så har vi en bogbus, som står for kommunens næsthøjeste udlånstal.

Tilgængelighed betyder nemlig ligeledes noget for læsningen. Møder man ikke bøgerne, læser man jo heller ikke. Som noget helt nyt arbejder Roskilde Bibliotek med partnerskaber om formidling og litteratur. Guidede fælleslæsninger er gode eksempler på, hvordan bibliotekerne forlader deres rum og møder borgerne der, hvor de er. Som kommende forsøg tænkes der i oprettelsen af satellitbiblioteker i en svømmehal, idrætshal eller fritidsklubber, hvor mennesker opholder sig. Her vil de i fremtiden møde Roskilde Bibliotek. Fremtidens biblioteker bliver ikke kun rum med udlån af bøger, men bibliotekarer som formidler viden og litteratur til borgerne, der hvor de er, målrettet deres livssituation.

Den svenske regering har i finansloven for 2024 foreslået en læsesatsning på ca. ½ mia. svenske kr. afsat årligt til flere investeringer, der skal styrke elevernes læsefærdigheder samt lignende beløb i årene fremover. Læsesatsningen består bl.a. i en større investering i bemandede skolebiblioteker og penge til at indkøbe bøger. På et besøg på Göteborg Stadsbibliotek stødte jeg på begrebet "En god bogstart", hvor førstegangsførelse undervises i, hvorfor og hvordan de skal læse med deres baby. For forældrene spiller en afgørende rolle i, hvilke forudsætninger børnene får for læsning.

■ **Så hvorfor fanden læser de ikke?** Måske kan regeringens tanker om en ny og forenklet folkeskole med færre abstrakte løvbundne faglige krav være én løsning?

En anden kunne være en større investering i en national læsesatsning med en genindførelse af bemandede skole- og folkebiblioteker samt en guide til forældrene være svaret på, hvordan vi får børn og unge til at læse.

■ **FILIZ THUNØ (A)**
Folkeskolelærer
Byrådsmedlem Roskilde Kommune (A)
Forperson Danmarks Biblioteksforenings Læringsudvalg

Opfordring fra Pernille Schaltz, biblioteks- og borgerservicechef i Herning Kommune.

Foto: Henrik Ole Jensen/Herning Folkeblad

Folkebibliotekernes kerneopgave med information: **VI SKAL TILBAGE PÅ SPORET, KÆRE SEKTOR!**

“De danske folkebiblioteker skal holde fast i, at der er noget, der er sandt, og at der kun er én virkelig virkelighed, som ikke kan gradbøjes efter forgodtbefindende.” For et par uger siden var landets bibliotekschefer samlet til CB’ernes årlige Strategisk Folkekemøde i Middelfart. Temaet var denne gang “Dannelse”, og chefredaktør på *Politiken*, Christian Jensen, lukkede konferencen af med klar tale til tilhørerne:

Bibliotekerne skal arbejde med at styrke borgernes kompetencer i forhold til at håndtere og agere i forhold til det pres på sandheden og virkeligheden, der er i nutidens samfund – vi skal træne borgerne i kildekritik! Så de kan forholde sig kritisk til information og afkode kilder, hvilket er en helt grundlæggende og nødvendig færdighed også i forhold til at kunne bevare den frie vilje i en verden, hvor stærke kommercielle kræfter søger at styre menneskeheden.

Jeg er meget enig med Christian Jensen – og f.eks. professor Vincent Hendricks og de mange andre politikere og meningsdannere, der i indlæg og på topmøder og andre konferencer fremhæver den samme opgave, når de debatterer biblioteker; bibliotekerne er helt uundværlige i et videnssamfund og er essentielle, når det gælder om at sikre danskerne og Danmark som et oplyst, handlekraftigt og bæredygtigt samfund.

Demokrati hviler ikke alene på, at folk har en stemme, men at de har en oplyst stemme.

Har vi givet op?

I lederlaget i biblioteksvæsnet har vi ikke diskuteret opgaven meget de sidste år på trods af, at det af omverdenen højere og

højere bliver italesat som et omdrejningspunkt for bibliotekernes virke, fordi samfundsudviklingen er, som den er på det digitale område. Tværtom virker det som om nogen har resigneret eller givet op i forhold til den teknologiske udvikling, når udsagn som “folk googler sig selv til deres viden” eller “de kan da bare spørge en chat gpt” ofte bliver brugt som argument, når snakken falder på den manglende spørgelyst fra borgernes side, som man desværre kan konstatere der er rundt om på landets biblioteker.

Men det er ikke det rigtige svar. Det giver jo sig selv, når man stiller tingene op imod hinanden: Bliver danskerne virkelig kildekritiske informationskompetente borgere ved at anvende google efter husbehov, spørge en chat gpt der kun er så klog, som de data den er blevet fodret med, eller ved kun bevæge sig rundt på nettet i den algoritme som en kommerciel udbyder har placeret det enkelte menneske i?

Nej vel?

Hvis folkebibliotekerne igen skal blive danskernes foretrukne sted for viden og digital dannelse, er bibliotekerne nødt til at tænke og prioritere opgaven helt anderledes end i dag:

- Bibliotekerne skal have dygtige informationsspecialister ansat og deres kontinuerlige kompetenceudvikling på området skal prioriteres.
- Bibliotekerne skal prioritere, at borgerne møder uddannede og dygtige informationsspecialister i både det fysiske og digitale biblioteksrum, så der rent faktisk er ansatte, der er dygtigere end de borgere, der opsøger biblioteket med et spørgsmål.

- Vi skal have spørgelysten tilbage på bibliotekerne ved at invitere til at stille spørgsmål og lære om kilder og aktivt vise, at det rent faktisk også er dét bibliotekerne er til for. Det kræver en genfortælling om nutidens biblioteker overfor vores brugere.
- Bibliotekerne skal arbejde målrettet med at oplyse alle borgere og ikke kun skoleelever og studerende i kildekritik og fake news. Og dette på nye og for borgerne meningsfulde og attraktive måder.

Fælles fokus efterlyses

Jeg ved godt, at mange biblioteker er pressede på økonomien, og derudover også har svært ved at få nye men også fastholde kompetencer på informationsområdet, bl.a. også fordi der ikke rigtigt er et efteruddannelsesstilbud, der matcher de behov, der er i væsnet.

Men bibliotekerne har her i landet traditionelt været verdensmestre i samarbejde på tværs af kommunerne, og jeg tænker, at vi også på dette område kan samarbejde om at sikre kompetencerne iblandt os. For eksempel ved at lave mesterlære på tværs af kommunerne, lave et fælles set-up for løbende kompetenceudvikling med træning i kilder og netbaserede ressourcer. Og samtidig skal vi udvikle fælles kampagner og ikke mindst koncepter til borgerrettet oplysning og undervisning på området.

“ Vi skal spørge os selv om, hvorfor borgerne ikke spørger på bibliotekerne mere?

Er det måske fordi borgerne har glemt, at bibliotekerne også er et sted for vidensformidling?

Måske fordi bibliotekerne i mange år ikke selv lokalt har prioriteret dén fortælling og formidling?

Vi i Herning tager gerne initiativ til i fællesskab at få drøftet mulighederne og det fremtidige tværkommunale samarbejde om at få biblioteksvæsnet tilbage på sporet på denne vigtig kerneopgave.

Er der nogen, der vil være med?

■ PERNILLE SCHALTZ

Biblioteks- og Borgerservicechef
Herning Kommune

”Hej, godt spørgsmål

- jeg har tjekket flere kilder ift. dit emne og svaret på dit spørgsmål er...

Stærke biblioteker gør en forskel:

HVORDAN GÅR DET I HEDENSTED?

Siden før corona har der været et klart ønske i Hedensted Kommune om at flytte bibliotekerne i en ny retning.

Det har kostet sved og lederskifte – så hvordan går det egentlig nu? Biblioteksleder Heidi Kudahl fortæller om udviklingen, der bl.a. skal understøtte “væredygtigheden i det særligt lokale og det fælles globale”.

Personaleseminar blev et nyt afsæt

Jeg blev ansat i april 2022, men for mig begyndte arbejdet rigtigt, da vi i juni lukkede for betjening og tog på personaleseminar i Vejle. Tre emner var på dagsordenen:

- 1) Hvorfor er livet bedre med biblioteker?
- 2) Hvordan passer bibliotekerne ind i Hedensted kommune?
- 3) Rollebeskrivelser til de forskellige funktioner i personalegruppen.

Noget af det, jeg tog med mig, var, at personalet virkelig er på en mission for borgerne om læselyst, viden og biblioteket som et godt sted at være og at fri og lige adgang er hjerteblod. Rollebeskrivelserne var lidt svære at få has på, måske fordi det var svært at skelne mellem vaner og traditioner, og så det vi ville skrive i et fiktivt jobopslag.

Ansæt til at rydde op

Den daværende kulturchef i Hedensted, Teresa Egballe, havde været meget klar om, at jobbet indebar en del oprydning. Fysisk i rummene, i arbejdsgange og vaner og i de funktioner, som der var personale ansat til at udføre. Alle gjorde deres arbejde godt, men det var ikke alt, der skulle gøres fremadrettet.

Efter personaleseminaret stod det klart, at det for nogen ville blive for hård en opgave at være med til at flytte bibliotekets prak-

tiske virke derhen, hvor ambitionerne lå, og sammen med den daværende souschef valgte jeg at sige farvel til fire medarbejdere og at ændre væsentligt i andres jobbeskrivelser. Det var et chok, som skabte sorg og mistro i personalegruppen, og som nogen her halvandet år senere stadig bærer med sig – og det kan jeg godt forstå.

Kort om virkelighed

På personaleseminaret blev det klart, at både visioner og ambitioner er tårnhøje blandt personalet i Hedensted, men tal for udlån og besøg, et kig i rummene og antallet af aflyste eller tyndt besatte arrangementer pegede på, at der skulle praktisk handling til.

Et første skridt var at ansætte en koordinator til arrangementer og andre aktiviteter, som kunne gå i gang med at kikke på segmentering, formater og bedrive egentlig publikumsudvikling.

Sammen har arrangementsgruppen nu vendt skuden til udsolgt, har fået engageret flere brugergrupper og har sammen med dygtige kollegaer nu f.eks. 50 mænd med i Mandeklubben.

Budgetmorgen

Morgenen efter at budget 2023 var vedtaget var ikke rar. Uden forberedelse havde biblioteket fået en besparelse på 500.000 kroner og løftet om en del af lønnen til den nye koordinator var trukket tilbage.

Det var en sort dag og en dag, hvor det stod klart, at nu kunne det politiske arbejde ikke udsættes længere.

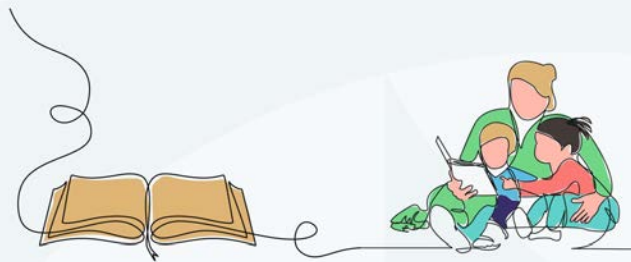

Folkebiblioteket i
Hedensted kommune

Dit Kulturelle Forsamlingshus

HEDENSTED
BIBLIOTEKERNE

Folkebiblioteket er et sted at være og man kan være sammen med folkebibliotekerne vi er “dit Kulturelle Forsamlingshus”

Vi er stolte af at være offentlige, og for os betyder det at:

- Vores rum er til rådighed for alle borgere, klubber, foreninger og frivillige, som matcher Folkebibliotekernes overordnede formål
- Vi byder aktivt op til samarbejder med lokale, regionale og nationale aktører, for at understøtte væredygtigheden i det særligt lokale og det fælles globale
- Vi er aktive i hele kommunen, og kommer der hvor der er brug for Folkebiblioteket

[POLITISK KOMMENTAR]

Når livet bliver bedre med biblioteker, er det: "Fordi biblioteket sammen med andre aktører styrker kommunens visioner om en at være en god leve- og bo kommune. Hvor forpligtende kulturelle fællesskaber modvirker ensomhed, fremmer trivsel og mental sundhed og medvirker til at skabe livsglæde", siger **Kasper Glyngø (A)**, formand for Udvalget for Fællesskab, hvorunder bibliotekerne hører.

Hvad ønsker kommunalbestyrelsen, at bibliotekerne fremover skal være for borgerne?

"Biblioteket er og skal fortsat være en væsentlig og central aktør i kommunens kulturliv. Understøtte livslang læring, læsning, dannelse, demokrati og fællesskab. Ellers har vi ikke et specifikt endemål, for bibliotekerne skal være i evig forvandling. Så strategien vil løbende skulle opdateres og justeres", forklarer Kasper Glyngø (A) til *Danmarks Biblioteker*.

Jeg gjorde mig selv til projektleder på den nye biblioteksstrategi og kastede mig med udvalgsformand og direktørs opbakning ud i en samtale om bibliotekernes fremtid i Hedensted kommune. Jeg blev taget særdeles godt imod, og i dialogen fik vi klargjort, at bibliotekerne faktisk er og kan være endnu mere centrale i at nå de politiske mål for Hedensted kommune.

Uventet hjælp fra budgetprocessen

Budgetforliget 2023 indeholdt også en aftale om at se på den kommunale bygningsmasse, og som en del af processen kom bibliotekets bygninger i spil. Det politiske fagudvalg lægger lige dele vægt på bibliotekernes betydning for byliv og bosætning og betydning for borgernes trivsel, men understøtter bibliotekernes placering i dag egentlig visionerne – og kunne pengene bruges bedre?

Bygningsanalysen er en spareøvelse, men også en relevant lejlighed til at se på, hvordan bygningerne reelt understøtter opgaven om fri og lige adgang, stemningen af at det er godt at bo i Hedensted kommune og bibliotekernes bidrag til viden, velfærd og trivsel.

Helt ny struktur

I Hedensted gør politikerne ikke noget halvt. Jeg var lidt overvældet, da det viste sig, at der var lagt planer for alle fem huse. I Hedensted by lægges biblioteket sammen med Frivillighuset, og vi skal øve os i også at være *Kulturelt Forsamlingshus*, mens planerne for et nybygget Kulturhus modnes.

I Tørring skal vi se, om vi kan finde en placering på byens nyrenoverede torv, mens vi i Juelsminde foreløbigt rykker til Rådhuset og bliver brobyggere mellem borgere og forvaltning, som kerne i et Borger- og demokrathus Juelsminde.

Det meget fine, men desværre kun lidt brugte Uldum bibliotek skal sælges, og der skal laves servicepunkt med en selvhentersordening, og på sigt bliver Hornsyld bibliotek mindre, da skolen overtager noget af arealet.

Vi samler kræfterne og udvikler vores relationer til borgerne og byerne, og jeg er helt overbevist om, at politikerne har set rigtigt med denne manøvre, som reelt kommer til at strække sig over mange år.

Biblioteksleder Heidi Kudahl. Foto: Sangens Hus.

Familieforedrag på Hedensted Bibliotek.

Biblioteket arrangerer: Fortællinger fra Gudenåen maj 2023 med museumsinspektør Lola Wöhlk.

Medvind på cykelstien

At stemningen omkring biblioteket har ændret sig i Hedensted, blev klart ved de sidste byrådsmøder. Man har valgt at dække en stor energiregning, sådan at driften kan foresætte uden besparelser, og der er kommet en budgetmæssig erkendtlighed til at sætte mere gang i den nye strategi. Samtidig er der investeringsvillighed i forhold til bygningsstrukturen og en positiv og varm tone, når bibliotekets udvikling omtales politisk.

Egen faglighed under lup

På personaleseminaret drøftede vi roller og de fagligheder, der ligger bag, og det var svært, ligesom det var svært at få en dialog i gang om, hvad der fungerede godt, og hvor vi skal have andre rutiner.

Da lejligheden bød sig, valgte vi at ansætte en koordinator til rum og værtskab med det klare mål at hjælpe os med at blive endnu dygtigere. Det handler om relationskompetencer og professionel udadvendthed. Det handler om at gå aktivt at gå i dialog med borgerne om litteratur, viden og arrangementer og om at gøre vores rum inkluderende og selvforklarende. Egentligt ikke nyt, men en understregning af et fokus på at gøre mere af det, der virker og være klar til at tage godt imod nye brugergrupper. Heldigvis får vi masse af god feedback, og det giver mod og energi til de næste skridt.

Hvad sker der nu?

At få strategi, handleplan og beslutningen om den nye struktur i hus er en milepæl af dimensioner.

Nu er opgaven sammen med personalet at holde fast i processen og få en præcis tidsplan på plads. Det afhænger af både salg og af at andre kommunale institutioners flytning.

Samtidig fortsætter den interne udvikling. En dygtig og erfaren medarbejder sagde det meget præcist: "Jeg tror ikke, jeg kan finde rigtig ro, førend alt er på plads og det er muligt at begynde at planlægge indretningen. Og derfor trækker jeg på al den tålmodighed jeg har". Samme medarbejder kan sammen med sine kollegaer bryste sig af stigning i besøgs- og udlånstal og et tydeligt bidrag til at gøre bibliotekerne til noget man snakker om med stigende entusiasme i Hedensted Kommune.

■ **HEIDI KUDAHL**
Biblioteksleder
Hedensted Kommune

EUROPA, BIBLIOTEKER OG DEMOKRATI

Et wake-up call!

Annette W. Godt rapporterer fra IFLA-workshoppen "A Strong and Sustainable Library Field for Europe".

På en IFLA-workshop arbejdede en lang række biblioteksrepræsentanter fra Europas lande med "bæredygtige biblioteker" bredt set, udfordringer til fremtidig biblioteksudvikling i Europa og herunder ønsker til egen national og lokal udvikling. Mødet blev holdt i dagene 21-23. november 2023 på KBR, Belgiens nationalbibliotek.

- Mit allerførste IFLA-møde og et regulært wake-up call. Det er en af de bedste arbejdsoplevelser, jeg har haft i år. Det var intet mindre end en fantastisk oplevelse, fortæller Annette W. Godt, faglig næstformand for Danmarks Biblioteksforening og bibliotekschef i Allerød Kommune, engageret. Hun er netop vendt hjem efter et tre dages langt arbejds møde arrangeret af IFLA, the Global Voice of Libraries, i Bruxelles.

Masser af inspiration og ny læring

- Det store udland gav mig en masse inspiration til mit arbejde hjemme i mit eget bibliotek og gav mig samtidig nogle vigtige perspektiver på biblioteksarbejdet på nogle helt andre områder, end man ellers har med hjem fra konferencer. For mig var det en rigtig vigtig oplevelse.

Hvilke perspektiver tænker du på?

- For det første giver dét at høre om andre bibliotekers arbejde i andre lande konkret inspiration. Ikke mindst i forhold til hvad biblioteker i det hele taget kan betyde for et land og for samfundet lokalt. Det giver desuden nogle helt nye perspektiver omkring biblioteker og demokrati.

- Dét at leve i et demokrati ikke er en selvfølge i Europa. At høre hvordan ukrainerne, hvis biblioteker selvølgelig arbejder med de almindelige biblioteksopgaver, men også arbejder med folk og borgere ramt af stress på grund af krigen og i en situation, som vi andre overhovedet ikke har begreb om. At høre om frygten for invasion og krig hver eneste dag i Montenegro og om Portugisernes kamp for deres kun 50 år gamle demokrati, sætter en tyk streg under, den forskel biblioteker har for lokalsamfund over alt i Europa.

“ Biblioteket må ikke tages som en selvfølge! Dét at vi har et sted, hvor vi deler viden og information.

Hvilken rolle spiller bibliotekerne i en krigssituation?

- Det gjorde samtidig et indtryk at få indblik i, hvad bibliotekerne faktisk bidrager med. Både som et fælles sted med hensyn til lokalsamfundene, men også med hensyn til viden.

- At lytte til hvor vigtigt det er, at vi har oplyste samfund. Du skal være en oplyst borger for at være en demokratisk borger i et demokratisk samfund. Bibliotekerne er simpelthen bare supervigtige og bidrager til demokratiet. Vi kan naturligvis ikke påstå, at det er bibliotekerne, der skaber demokratiet, men at de findes, og sikrer oplysning og adgang til viden, er helt afgørende.

- Biblioteket må ikke tages som en selvfølge! Dét, at vi har et sted, hvor vi deler viden og information. Gennem skønlitteraturen som giver os muligheder for at forstå andre mennesker på et meget nærværende plan. Men naturligvis er også den deciderede hard-core viden helt afgørende.

Nye netværk

Dagene var fyldt af et tæt program og masser af læring, men mødet med biblioteksfolk fra andre steder i Europa, er klart det, der har gjort størst indtryk, forklarer Annette W. Godt. Både på den helt store klinge, men også kollegialt og menneskeligt.

- Jeg sad f.eks. sammen med folk fra Serbien, Kroatien, Spanien, Montenegro og Vatikanstaten – det var jo selvfølgelig noget helt andet, men utroligt interessant at få indblik i. Mange af os har set filmen *The Librarian*, men Vatikanets deltager forsikrede os om, at den ikke lignede virkeligheden.

- Noget af det helt centrale, som vi alle tager med os hjem, er en opfordring til øget advocacy-indsats. Vi skal alle – fra top til bund i bibliotekerne – være meget mere opmærksomme på bibliotekernes betydning, og vi skal kunne fortællingen som aktive ambassadører for biblioteket.

En idé og et forslag

- Jeg blev inviteret rundt i hele Europa. Som faglig næstformand kunne jeg tænke mig mere vidensdeling og at invitere andre, måske biblioteksledere, med. Fonden Culture moves Europe har netop åbnet sit andet Call med ansøgningsfrist den 31. maj. Den understøtter kunstnere og kulturprofessionelle med Mobility Grants til 40 Creative Europe-lande. Jeg overvejer selv muligheden for at besøge og lære af biblioteker/kolleger i Europa. Og vil her gerne opfordre kolleger til at kontakte mig. Hvis de er interesserede, kan vi overveje en fælles ansøgning.

En vigtig reminder

Det europæiske IFLA-møde var godt tilrettelagt, fortæller DB's faglige næstformand videre. Mens de første par dage var afsat til aktivt workshop-arbejde mødtes deltagerne på tredjedagen med repræsentanter fra EU, som introducerede forskellige EU-programmer og initiativer på kultur og læseområdet samt om understøttelse af digitale kompetencer. Områder hvor bibliotekerne spiller en væsentlig rolle.

■ Mødet gav mig mange ting med hjem. Først og fremmest var det dog en vigtig reminder om, hvorfor dét, vi går og laver i bibliotekerne, har betydning. Ikke bare i krig og under andre samfundsudfordringer – men grundlæggende som en vigtig del af vores demokrati.

■ **HELLEN NIEGAARD**

Bill and Melinda Gates Global Libraries Programme støttede IFLA-workshoppen, hvori Annette W. Godt samt Steen Bording Andersen, dansk medlem af IFLA European Regional Division Committee for DB, deltog.

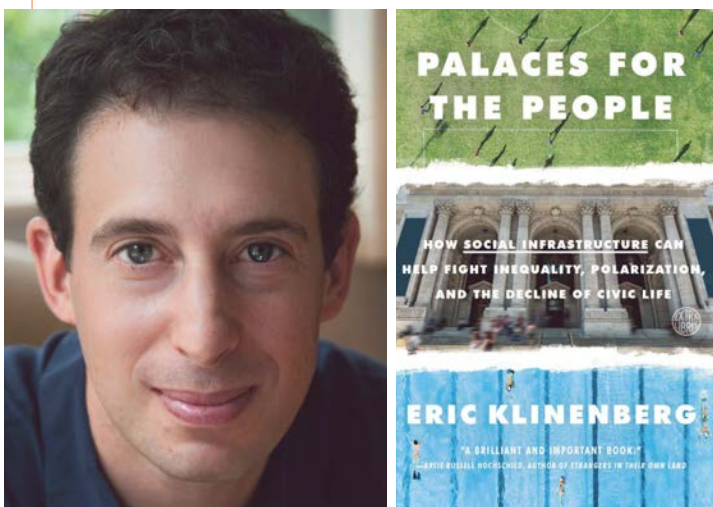
BIBLIOTEKERNE: A SOCIAL PLATFORM

Genopfind det fysiske biblioteksrum. Som et sted – reelt for alle – og inddrag samlingen på nye engagerende og formidlende måder. NINja, det nordiske biblioteksnetværk, inviterede sidst i oktober på biblioteksdebat i verdensklasse og konference i Reykjavik

Med overskriften “Libraries as a social platform” bød programmet på spændende og inspirerende oplæg, interessante workshops og dynamiske ignite talks. Mere end 100 deltagere var mødt op fra hele Norden, dog kun fem fra Danmark.

Konferencen var initieret af det nordiske NINja netværk og var den tredje i en ny serie nordiske konferencer. Den var arrangeret med islandske kolleger, lokationen var Úlfarsárdalur folkebibliotek. Et virkelig interessant bibliotek i kombination med en folkeskole og et svømmebad – udendørs naturligvis, vi er jo i Island. Biblioteket er en del af bibliotekerne i Reykjavik kommune.

SAMFUNDETS FÆLLES, LOKALE PLATFORM

Eric Klinenberg, professor of Social Science and Director of the Institute for Public Knowledge at New York University.

“Noget er galt i verden” lød startreplikken. Første keynote-indlæg blev holdt af legendariske Eric Klinenberg, amerikansk sociologi og forsker i bystrukturer, kultur og medier. Kendt for bl.a. bogen *Palaces for the People* om sociale infrastrukturer og hvordan de kan afhjælpe ulighed og polarisering i samfundet, herunder det sociale livs undergang.

Med det udgangspunkt talte Eric Klinenberg om den stigende ensomhed, som måske bunder i, at samfundet er blevet et forbrugersamfund, hvor vi alle altid ønsker mere. En stor del af det sociale liv er organiseret omkring forbrug og markedet og dermed flyttet ‘fra parken, svømmehallen og bibliotekerne til de store indkøbscentre og onlinehandel’. Vi går i stormagasiner, i shoppingcentre, steder hvor vi ikke mødes, men hvor vi kommer som forbrugere.

Vi har som samfund fejlet ved ikke at have steder, hvor vi mødes og er sammen – hvis vi da ikke hver for sig er online. Her spiller bibliotekerne en stor rolle og kan spille en endnu større.

Klinenbergs tilgang er amerikansk og som andre amerikanske talere ofte gør, tog han udgangspunkt i sit private liv, men det tager ikke vigtigheden ud af hans pointer og analyser af det samfund, som vi også lever i her i landet.

Et eksempel på hvad den sociale infrastruktur betyder kom fra Chicago, hvor der under en hedebølge omkom mange mennesker. De områder, der blev hårdest ramt, er de mest sårbare områder i byen. Det kommer ikke bag på nogen. Men også her var der store forskelle på demografisk sammenlignelige bydele, en af bydelene havde langt færre dødsfald end den anden. I det ene område med mange tomme huse og tomme byggegrunde var det hele ved at falde fra hinanden. Der var ingen steder, hvor man kunne være udenfor og opholde sig. Få kender hinanden, ingen ved hvem der lever alene, de ser aldrig hinanden, så ingen var klar over, at flere af deres medborgere led og virkelig manglede hjælp.

I en anden bydel, også fattig og sårbar, men uden tomme grunde og huse, med små butikker, kirkerum, biblioteker, hvor folk kan mødes. Her man ser man hinanden. Derfor reagerer folk, når man ikke har set sine naboer et par dage, og banker på døren. Den sociale infrastruktur er bedre og bydelen dermed bedre for det sociale liv. Social infrastruktur, lokale fysiske steder, skaber den lokale kultur og gør det sociale liv muligt – som livsvigtig for mennesker.

Gennem historien har vi haft brug for den sociale infrastruktur til at gøre det sociale liv muligt. Prioritering af parker, biblioteker og andre offentlige rum er helt afgørende for et velfungerende samfund – ellers ramler det sociale liv.

“Rebuild by design” – er et andet Eric Klinenberg-eksempel. Og et project, Obama satte i gang i Brooklyn, New York, efter orkanen Sandy. Her skulle skabes en ny infrastruktur, og de sociale muligheder skulle prioriteres på linje med diger og andre sikkerhedsforanstaltninger. For eksempel skulle digerne bygges og blev beskrevet, så de også kunne fungere som samlingssteder. Arkitekterne bag projektet ville etablere et “Resilience Center” – et hjem som ikke er et hjem, et sted med programmer for børn og voksne, et tilflugtssted for områdets beboere. Ja, faktisk handlede det om, at man ville opfinde biblioteket på ny!

Eric Klinenberg fremhæver bl.a. Oodi – Helsinkis centrale folkebibliotek, se *Danmarks Biblioteker* nr. 1, 2019 – som et eksempel på en vigtig samfundsplatform og på den 'sociale infrastruktur', som han finder afgørende for vores kollektive fremtid. Folkebiblioteket er ikke målrettet en bestemt elite eller særlige samfundsgrupper men et tilbud til alle befolkningsgrupper.

Med ordene "Biblioteker er lige så vigtige som motorveje" er Klinenberg kendt for at sammenligne bibliotekets betydning og sidestille det med al anden essentiel infrastruktur i samfundet.

Foto: Oodi.

Udfordringen – gamle mindset

Biblioteket er stadig i manges bevidsthed 'det gamle bogsamlingsbibliotek'. Det gælder mange steder i verden og også her i landet. Klinenberg opfordrede politikere og bibliotekerne til at arbejde benhårdt for at øge tilgængeligheden til det fysiske bibliotek, så alle borgere kan føle sig velkommen.

Kampen for at holde biblioteket åbent er hård flere steder, og offentlige midler prioriteres til andre opgaver. Men det er kortsigtet. Biblioteket er et helt nødvendigt sted i samfundets sociale infrastruktur!

Og ikke mindst i dag, hvor ensomhed vokser og mistrovisel griber om sig. Ensomhed er ikke kun en dårlig ting, for så må vi gå ud og finde nogle at være sammen med. Og her er bibliotekerne helt oplagte som et fælles samlingssted – hvor man kan fordybe sig enkeltvis og stadig være sammen.

Eric Klinenberg pegede desuden på Oodi, Helsinki's enestående centrale bibliotek over for Parlamentet åbnet sidst i 2018, som en model for, hvordan bibliotekerne kan byde alle borgere indenfor og ikke blot til de kendte biblioteksservices. Oodi associeres ikke med sociale problemer, som måske ville afholde nogle fra at bruge det, men Oodi kan meget både som bibliotek og som 'social platform'. Her tilbydes eksempelvis de mange hjemløse medborgere faciliteter som mulighed for et brusebad, en plads til at hvile sig mm.

Afslutningsvis opfordrede Klinenberg til, at vi skal fejre og huske at markere biblioteket. Det er et fantastisk sted, som er tilgængeligt for alle!

FRA MINISTERIUM FOR FANTASI

Mødets anden helt store keynote speaker var Jan David Hanrath, arkitekt med speciale i indretning af biblioteker. Han har også tidligere varetaget forskellige stillinger i bibliotekssektoren i Holland fra fysisk biblioteksarbejde i Haag til det nationale IT-kompetencecenter for biblioteker. I sidstnævnte stilling var Jan David Hanrath ansvarlig for bibliotheek.nl. Denne kombination gør Jan David til en værdsat specialist i opbygning og design af biblioteker i en tid, hvor bibliotekerne efterspørges som fysiske steder og samtidig skal styrke den digitale side.

Jan Hanraths oplæg var fyldt med billeder af de mange biblioteker, især i Holland, hvor han og hans Ministerium for fantasi har været med til eller stået i spidsen for nye biblioteker. Eksempelvis i Furth, hvor biblioteket holder til i en tidligere Kirke, Leuwarden bibliotek i et tidligere fængsel og LocHal i Tilburg i en gamle remise. Alle biblioteker, hvor biblioteksbrugernes og borgernes deltagelse, engagement og kreativitet er tænkt aktivt ind i indretningskonceptet.

Lige nu står Jan Hanrath og hans tegnestue i spidsen for at redesigne og udvide Reykjaviks hovedbibliotek, Grobi, og processen er startet med inddragelse af en masse borgere. Modellen for indretning af det nye bibliotek, hvor også de mange ønsker fra borgerne var med, tegner bare super spændende!

Jan Hanrath, Hanratharchitect, den Rotterdam baserede tegnestue, er en del af Ministeriet for fantasi – og en af teamet bag designprocessen omkring et nyt hovedbibliotek i Reykjavik.

Grófin - hovedbiblioteket i Reykjavik nu (lille foto) og visualisering af et redesign ved Jan Heirath og Co. Foto: Grófin, Reykjavik.

Hvad gør I lokalt?

Hanrath kom også med indspark, som enhver kommune og dens biblioteker bør overveje uanset om man planlægger nyt eller ej. Et par centrale headlines af relevans alle vegne som et udgangspunkt for at lave nyt eller blot gentænke biblioteket, lyder sådan. Husk:

- Materialebestanden er faktisk det unikke i forhold til alle andre institutioner og mødesteder, og materialebestanden er et klart udgangspunkt. Samlingen af alle slags materialer skal bruges aktivt til at formidle inspiration og understøtte kreativitet – og hver på deres måde give mulighed for at blive kreative og være med til at skabe og bidrage med nyt indhold. Det kan føre til engagement, forankring og aktiv deltagelse; i en lille sammenhæng eller en stor.
- Biblioteket er som sted og begreb med valid viden stadig helt nødvendig og relevant for samfundet. Ikke mindst nu hvor verden ikke kendetegnet ved informationsknaphed snarere tværtimod, nu taler vi om informationsoverflod.
- Vi bevæger os allesammen rundt i hver vores ekkokammer, som er svær at komme ud af. Her spiller biblioteket en vital rolle i forhold til gennem viden og kultur at give os andre perspektiver på tilværelsen og dermed få os ud af boblen.
- Et bibliotek skal være uden gates. Folk passer på deres bibliotek, så det er helt unødvendigt at have kontrolforanstaltninger. Væk med den type barrierer!

Se meget mere her: kortlink.dk/2npr8

Hvad er NINja netværket?

Sammen med Reykjaviks biblioteker stod NINja netværket for dette års store nordiske bibliotekskonference. Det er et åbent forum for biblioteksfolk på tværs af de nordiske lande. Her arbejder nordiske IFLA-aktive på at styrke interessen for IFLA, den internationale biblioteksorganisation, og for international biblioteksudvikling i de nordiske lande. Samt for at styrke nordiske bibliotekers synlighed i IFLA, for eksempel via oplæg, posters, diskussioner og på anden vis under IFLA's årlige WLIC.

- Samlet set en meget spændende konference med god mulighed for at udveksle erfaringer og idéer undervejs med de nordiske kolleger. Næste NINja Conference holdes i Helsinki i september 2024. Jeg vil gerne opfordre til og håber på, at flere danske biblioteksfolk vil og kan deltage. Det nordiske forum er virkelig en fantastisk inspirationskilde!

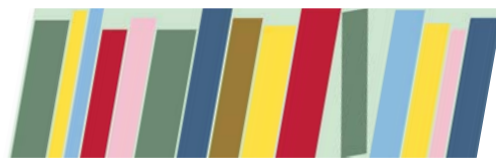
■ KIRSTEN BOELT

Medlem af DB Repræsentantskab
& IFLA Governing Board

NINja Netværksgruppen er uformel uden formaliseret medlemskab. Alle interesserede biblioteksfolk fra nordiske lande kan deltage i NINJA-aktiviteter. Netværksgruppens koordinerende gruppe kommunikerer generelt med nordiske kolleger omkring initiativer, kontakt Anette Mjöberg, Marie Engberg Eiriksson, Jakob Lærkes, Pirkko Lindberg, Leikny H. Indergaard, Knud Schulz og Torbjörn Nilsson, se NINja på Facebook.

Anmeldelse

OPBREMSNING PÅ BOGMARKEDET

Obligatorisk læsning for alle bogens interessenter

BOGEN OG LITTERATURENS VILKÅR 2023, Bogpanelets årsrapport 2023 viser at salget af trykte bøger og e-bøger er faldet fra 2021 til 2022, mens salget af lydbøger og digitale lærebøger er steget. Også antallet af titler af trykte bøger og e-bøger er faldet, men antallet af lydbogstitler er steget.

Bogmarkedets omsætning

Forlagenes omsætning er faldende med et minus på 6,6% fra 2021 til 2022. Det digitale salg er ganske vist steget med 5,7%, men salget af trykte bøger trækker med et fald på 12,6% markant ned – og salget af e-bøger er faldet med 15,1%.

Det er fortsat salget af trykte bøger, som betyder mest, men fra at det digitale salg i 2017 udgjorde 22,7% af det fysiske salg, så udgjorde det for 2021 48,6% og for 2022 ikke mindre end 58,8%. Da de lydbøger, som streamingtjenesternes selv udgiver, ikke er med i tallene, så vejer det digitale salg uden tvivl i virkeligheden tungere.

Ser man nærmere på den digitale omsætning i 2022 på 695,8 mio.kr., så vejer lydbøger tungt med 30,8% og e-bøger 9,2%. De resterende 60% udgøres primært af læremidler.

Det digitale salgs andel af det samlede salg er stigende, men udvikler sig ikke ens for de forskellige typer litteratur:

Litteratur type	2021	2022
Skønlitteratur	34,0%	41,1%
Faglitteratur	10,4%	10,7%
Børne/ungdomsbøger	18,7%	17,8%
Lærebøger	42,9%	54,7%

2022 er således det første år, hvor størstedelen af salget af lærebøger har været digitalt.

Salget til offentlige institutioner – inkl. biblioteker og uddannelsesinstitutioner – er forholdsvis stignende fra 2021 til 2022. Andelen stiger med 2,8 procentpoint, hvilket skyldes faldet i de andre salgskanaler - salget til offentlige institutioner er næsten uændret fra 2021 til 2022

Bogpanelet giver entydigt inflationen skylden for den faldende omsætning på bogmarkedet. Inflationen har formentlig en væsentlig betydning, men det er nok at strække det for vidt af give den hele skylden. Et faldende titelantal af trykte bøger også er en grund til en faldende omsætning.

Bogmarkedets produktion

Produktionen af oversat skønlitteratur og faglitteratur (trykte førsteudgaver) er steget siden 2021, men der er omvendt udgivet mindre dansk skønlitteratur og faglitteratur.

Produktionen af bøger og e-bøger målt på antallet af førsteudgaver viser en vigende tendens for de trykte bøger med et fald på 3,0% fra 2021 til 2022, mens førsteudgaver af e-bøger falder

næsten tilsvarende med 2,9%. Derimod stiger førsteudgaver af lydbøger gengæld med 9,5%. Der er fortsat flest trykte udgivelser med 6.671 titler i 2022, mens der for e-bøger er 5.139 titler og lydbøger er 4.528 titler.

I rapporten er opgjort de 10 største forlag for henholdsvis ny trykt skønlitteratur, faglitteratur og børne/ungdomsbøger samt for nye e-bøger og lydbøger i 2022.

Det er to selv- og medudgiverforlag, Mellemsgaard og Books on Demand, som står for den største andel af årets skønlitterære førsteudgaver og ligger i top-3 for faglitteratur og e-bøger. Bibliotekernes indkøb ligger dog primært hos forlag som Politiken, Gyldendal og Lindhardt og Ringhof.

Det er alene antallet af udgivne titler, som kan opgøres, da antal solgte eksemplarer af forlagene anses som forretningshemmeligheder. Dette beklages da også af det nye bogpanel – og desværre ser det ud til at optimismen i *Bogpanelets årsrapport 2022* om etablering af en statistik, der viser bl.a. boghandlernes og streamingtjenesternes bogsalg, er blevet gjort til skamme.

Læsning og lytning

Der er et svagt fald i hyppigheden af læsning af både skøn- og faglitteratur. Fra 2021 til 2022 falder antallet som angiver at læse skønlitteratur mindst en gang ugentligt med 1,3 procentpoint til 34,5%, mens det for faglitteratur er faldet med 2,0 procentpoint til 31,9%.

Læsning af e-bøger udvikler sig kun langsomt. Over de sidste ti år er andelen, som angiver at læse e-bøger mindst en gang ugentligt alene steget fra 9,2% til 11,7%.

Derimod har udviklingen for lydbøger en klart sigende tendens: andelen, som angiver at bruge lydbøger mindst en gang ugentligt er steget fra ca. 9% til ca. 18% fra 2018 til 2022.

Folkebibliotekernes bestand

Bogpanelet hæfter sig ved, at folkebibliotekerne bestand er steget fra 2021 til 2022 efter fald de foregående år. Det ville der ha-

Bogpanelet

Bogpanelet er nedsat af Kulturministeriet for at følge udviklingen på bogmarkedet. Bogpanelet arbejder med at kortlægge bogens kredsløb og den aktuelle situation for litteraturen i Danmark.

Bogpanelets medlemmer 2023 til 2026:

- Mads Rosendahl Thomsen (forperson), professor i litteraturhistorie på Aarhus Universitet
- Elin Algreen-Petersen, rektor på Manuskriptsolen for Børnefiktion
- Dennis Christensen, analysechef i Danske Medier
- Jo Hermann, forfatter og ekstern lektor på Syddansk Universitet
- Jeppe Mossin, kommerciel direktør i Publizon
- Johanne Gormsen Schmidt, ekstern lektor på Københavns Universitet

ve været god grund til selvom det kun er en stigning på 0,35% – hvis dette havde været korrekt. Undertegnede anmelder mente, det ikke lød rigtigt og har derfor gået i detaljer på Statistikbanken, Danmarks Statistik.

Der er desværre tale om en fejl for et enkelt bibliotek med if. Statistikbanken næsten fordoblet bestand. Uden dette bibliotek er der tale om et fald på 3,75%, hvilket ligger på niveau med de foregående år.

Folkebibliotekernes lånere og udlån

Kulturminister Jakob Engel-Schmidt (M) siger om Bogpanelets årsrapport, at folkebibliotekerne er blandt de mest benyttede kulturinstitutioner i Danmark, og mange danskere får adgang til bøgernes verden igennem bibliotekerne.

Folkebibliotekernes fysiske udlån er da også ved at rette sig efter det kraftige fald under corona-pandemien. Men udlånet i 2022 er stadigvæk på 77,8% af det fysiske udlån i 2018. Selv taget i betragtning, at udlånet i ti år før faldt med knap fem procent om året, så 'mangler' der nu kun 2 mio. udlån.

De mest aktive lånere af fysisk materiale findes i aldersgruppen 40-49 år og 70 år og derover, mens de mest aktive brugere af eReolen er de 10-19 årige med de 40-49 år på en klar andenplads. Sammenholder man antallet af aktive lånere af fysiske materialer med antallet af brugere af eReolen, så ligger det tæt på hinanden; dog med mest fysisk materiale for dem på 60+ år og med ca. tre gange flere aktive på eReolen end som lånere af fysiske materialer for de 10-19 årige.

Tegneserier

Der bliver i rapporten fokuseret på tegneserier m.v., og det fremhæves, at de årlige udgivelser af tegneserier fra 2013 til 2022 er steget med 168% – og fra 2021 til 2022 med 33%. Det hører dog

med, at der er tale om blot 276 udgivelser i 2022. Tegneseriernes andel af de skønlitterære udgivelser fra 2013 til 2022 er næsten fordoblet – fra 4,0% til 7,8%. Denne vinkel på tallene er mindst lige så interessant som bogpanelets fremhævelse af stigningen fra 2021 til 2022.

Læs videre

Ovenstående tal er som hovedregel hentet fra Bogpanelets årsrapport eller beregnet ud fra disse, idet dog også tidligere årsrapporter og Danmarks Statistik's Statistikbank er anvendt. Årsrapportens tal er hentet fra mange forskellige kilder. En lidt irriterende detalje: indholdsfortegnelse sidetal passer ikke.

Med denne anmeldelse berøres kun en mindre del af de mange tal og analyser, som udgør bogpanelets årsrapport. Derfor er hele Bogpanelets årsrapport obligatorisk læsning for alle, som interesserer sig for eller er beskæftiget indenfor udviklingen i produktion og brug af litteratur: bøger, e-bøger og lyd-bøger.

Bogen og litteraturens vilkår 2023. Bogpanelets årsrapport. Publiceret november 2023 af Kulturministeriet. 44 sider. Udgivet trykt og digitalt: kortlink.dk/kum/2nr89

Der er også publiceret en pixi-udgave: Opsummering og tværgående tendenser: kortlink.dk/kum/2nr8a

■ LEIF ANDRESEN

Bibliotekar

Tidl. chefkonsulent Det Kgl. Bibliotek

Bogpanelets forperson Mads Rosendahl Thomsen udtaler:

"Bogpanelets årsrapport giver os nye indsigter i lydbogens udvikling og kaster et bredt blik på, hvordan bog-markedets digitalisering og bredere samfundsøkonomiske tendenser påvirker produktion, distribution og forbrug af litteratur. Der er fremgang at spore på stort set alle parametre for folkebibliotekerne, imens forlagernes produktion og salg af bøger er faldet en smule, og den øgede brug af lydbogen betyder, at danskerne faktisk samlet set bruger skønlitteraturen mere, end de gjorde i bare 2018.

Bogpanelet ser frem til de kommende år at præsentere ny viden om, hvilke fællesskaber der opstår omkring litteraturen, hvordan danskernes læsevaner påvirkes, og hvordan forfatterne og forlagene agerer i en tid med store digitale forandringer på bogmarkedet."

Anmeldelse

LÆSNING I FORANDRING

Tre tendenser tegner sig i læsekulturen blandt voksne danskere.

- **Danskerne finder nye veje til litteratur** og måder at engagere sig i bøger på. I befolkningen under 50 år har sociale medier overhalet traditionelle medier, som kilde og inspiration til litteratur. Samtidig er mange begyndt at supplere køb og lån af bøger med abonnementer på streamingtjenester for lyd- og ebøger.
- **Nye genrer og typer er i stigende grad** på vej frem i den litteratur, der læses. De yngre generationer læser et bredere udsnit af genrer, end de ældre gør, både inden for skøn- og faglitteratur og de unge har især taget bøger om seksualitet og sundhed samt fantasy og science fiction til sig.
- **De digitale formater for læsning, lydbogen** især, er ved at blive en etableret del af danskernes oplevelse af litteratur. Det er især de yngre under 50 år, der driver udviklingen, hvor omtrent halvdelen af dem, som tilgår litteratur på ugentlig basis, bruger lyd- eller ebøger.

Rapporten om voksne danskeres læsekulturer i 2022 *Læsning i forandring* er den sidste udgivelse fra Kulturministeriets bogpanel 2019-2022 og er udarbejdet af Jacob Ørmen, adjunkt ved Institut for Kommunikation på Københavns Universitet.

Den bygger på en større interviewundersøgelse, der er gennemført i samarbejde med analyseinstituttet YouGov i juli 2022. Der er foretaget i alt 3.051 web-interviews med personer 15 år og derover.

Formen for læsning er skiftet. E-bogen og især lydbogen fylder meget. For dem under 50 år er det halvdelen af dem, som bruger litteratur ugentligt, der bruger lydbøger eller e-bøger. Ikke mindst lydbogen bruges sammen med andre gøremål. Men trykte bøger er stadig det mest anvendte format for konsumering af litteratur.

Der er klare kønsforskelle i brugen af litteratur. Mænd har en tendens til at læse bøger af mandlige forfattere, mens kvinder læser på tværs af kønnene.

Også når det gælder læsning spiller de sociale medier en stor rolle. For personer under 50 år har de sociale medier overhalet traditionelle medier som kilde og inspiration til litteratur. Samtidig bruger de yngre generationer under 35 år også de sociale medier til at udtrykke sig omkring det, de læser.

Køb af bøger bruges primært de højere uddannede, mens streaming anvendes bredt. Der peges i rapporten på, at de nye formater kan være med til at styrke læselysten blandt dem, der normalt ikke køber bøger eller får dem som gave.

Det understreges i rapporten, at generationsforskellene er et øjebliksbillede. Det er ikke muligt at sige noget om, hvorvidt forskellene er udtryk for et livsfase- eller et generationsfænomen. Mange unge læser således fordi de skal snarere end af egen fri vilje, hvilket kan hænge sammen med deres livsstadie. Men den rolle som de sociale medier spiller for personer under 50 år, må forventes at fortsætte også senere i livet for disse.

Rapportens billede af læsekulturen situation anno 2022 hænger fint sammen med analyserne i bogpanelets årsrapporter.

Hent *Læsning i forandring. Rapport om læsekulturer blandt voksne danskere i 2022*: kortlink.dk/kum/2nr8m.

■ LEIF ANDRESEN

Bibliotekar

Tidl. chefkonsulent Det Kgl. Bibliotek

Læseprojekt

DET STARTER MED BØRNENE

Samfundet, skoler og biblioteker har fokus på og arbejder for børn og unges læsning. Hvordan knækker vi koden, og hvordan inddrages børnene selv?

Læseglæden er lav blandt danske børn. Ekspertes fra skole-, biblioteks- og forlagsverdenen har endnu ikke knækket koden til, hvordan læsning kan blive til andet og mere end en instrumentel færdighed hos de unge generationer. Over 40 biblioteker deltager i udviklingsprojektet *Det starter med børnene*. Projektet fokuserer på at inddrage de sande eksperter: Børnene selv.

Børn og brugerinddragelse

Hvad kræver det af ledere og medarbejdere at arbejde systematisk med børneinddragelse? Hvad er gevinsten, og hvorfor er det så svært i praksis?

Det er nogle af spørgsmålene, som projektejer Tina Bang Jakobsen, leder ved Aalborg Bibliotekerne, og Line Nordbo, direktør for CoCreators og konsulent på projektet, reflekterer over i dette interview.

“Vi står over for den udfordring, at de større børn ikke oplever biblioteket som et relevant og attraktivt tilbud i deres liv. De bruger det ikke i tilstrækkelig grad. Det ved vi fra undersøgelsen *Børn og unges læsning 2021*. Som velmenende, voksne fagfolk har vi taget adskillige initiativer. Det ser dog ikke ud til, at det er noget, der rammer helt plet hos børnene. Min analyse er, at vi ikke er tæt nok på børnenes livsverden. Hvis vi kender målgruppen bedre, rammer vi den bedre. I projektet udvikler vi sammen med børnebibliotekarer fra hele landet metoder, sådan at vi får en bred vifte af måder at inddrage på”, siger Tina Bang Jakobsen.

Hun understreger, at børneinddragelse ikke er lig med at give al magt til børnene: “Vi skal sætte rammerne for inddragelse, og det kræver metoder og facilitering. Samtidig skal vi turde at give slip på den traditionelle bibliotekarfaglighed, der handler om at være ekspert på litteratur og materialevalg. I Vesthimmerland og Silkeborg har man for eksempel eksperimenteret med at lave en proces for, hvordan børn kan være med til at bestemme, hvilke bøger der skal købes ind.”

Line Nordbo har i en årrække arbejdet med brugerinvolvering, blandt andet som producent i B&U hos DR, hvor hun i sin tid etablerede en brugerinddragelsesredaktion. Her var børn med til at udvikle indhold til børn. Line Nordbo fremhæver, at folkebibliotekerne står over for de samme udfordringer som andre institutioner:

“Rigtig mange kulturinstitutioner har ikke fat i børnene. Tallene taler deres tydelig sprog, så selvom man er virkelig dygtig til sit fag, kræver det nye veje for at lokke børnene tilbage – eller ind for første gang. Vi er mange voksne, der tror, vi ved, hvad børn tæn-

Tina Bang Jakobsen og Line Nordbo.

Børn og brugerinddragelse – hvad kræver det ledere og medarbejdere?

Foto: www.joshuatree.com

ker, men uden at spørge dem, aner vi intet. Deres virkelighed ændrer sig hele tiden! Den erkendelse skal man nå frem til. I DR er det mange år siden, at man startede med at inddrage børn konsekvent i indholdet. Men det kræver mod og en markant ændring af mindset, når man skal invitere andre ind i det arbejde man ellers er ekspert i.”

Ledelsens opgave

En ting er et opgør med egen faglighed. Noget andet er de ledelsesmæssige perspektiver. Hvad kræver det at få børneinddragelsen til at fungere ikke blot af navn, men også af gavn? Tina Bang Jakobsen giver en række bud:

“Når medarbejdere kommer med idéer til udvikling af børnebiblioteket, skal det være automatreaktionen at spørge: “Hvad siger børnene?” Igen og igen. Som leder skal man også være risikovillig. Når rammen er sat, og børnene er blevet inddraget, så er man nødt til at gøre det, de foreslår. Også selv om man ikke kan lide det”, siger Tina Bang Jakobsen og fortsætter:

“Derudover skal man være tydelig i dialogen med medarbejderne om, at børneinddragelse ikke er en genvej til hurtig succes. Man kommer til at ramme forkert i inddragende processer. Sådan er det, når man eksperimenterer. Fejl er en del af arbejdet, og de skal ikke gemmes væk som noget uprofessionelt. I eksperimenttankegangen ligger der også en vilje til at arbejde med kortere aftræk.

Oftentimes laver vi meget skrivarbejde, før vi prøver noget. Vi forbereder 80 procent og afvikler 20 procent. Det er tit bedre at teste noget i lille skala først og derefter justere. Du kan bede dine medarbejdere om at lave små prøvehandlinger her og nu. Gå ned i ud-

lånet og spørg tre børn om de vil være med til at lave en udstilling. På den måde bliver det en del af fagligheden, at man kan håndtere kort aftræk.

Det er også en ledelsesopgave at snakke om, hvilke kompetencer der er brug for. Dem, som vi normalt ser som de fagligt dygtige, er ikke nødvendigvis dygtige til at inddrage børn. Det kan være et parameter, vi kigger på i forbindelse med rekruttering og kompetenceudvikling”, forklarer hun.

Som leder er det også afgørende, at man giver tid til de metoder, børneinddragelse kræver i praksis. Line Nordbo peger på, at ægte og vedvarende interesse for børns livsverden er et vigtigt afsæt:

“Man kan ikke nøjes med at inddrage sit eget barn eller familiens to kusiner. For selvom børn har en masse tilfælles, så kan der være stor forskel på, hvad børn kan lide, tænker og synes afhængig af deres kulturelle, geografiske eller økonomiske baggrund. Derfor er det en god idé f.eks. at finde et par meget brogede skoleklasser eller lignende, så man sikrer et mangfoldigt kor af stemmer og husker at inddrage dem igen og igen.

Som voksne skal vi konstant være nysgerrige og ikke antage, at vi ved bedst – for eksperterne på børnenes liv, er børnene selv. Når børneinddragelse virker i en bibliotekskontekst, så vinder man ikke bare aha-oplevelser og et øget udlån af materialer. Man får forhåbentlig også en ny måde at tænke bibliotek på, når man inviterer fremmede øjne med ind i maskinrummet, for det er en unik mulighed for at matche målgruppes behov og tilgange til ens egen biblioteks faglighed.”

■ **Projektet kan være nøglen til** at ændre børns udfordrede læsekultur, samt til hvordan nationale kampagner bedst formidles til børn både fysisk og digitalt på samme tid. I alt 45 folkebiblioteker, eReolen GO! og en masse børn deltager i projektet, der afsluttes i 2023.

■ LISBET VESTERGAARD

Projektleder, Tænk tanken Fremtidens Biblioteker

Det starter med børnene

Projektet er støttet af Slots- og Kulturstyrelsen. Aalborg Bibliotekerne er projektleder, mens Herning Bibliotekerne, Aarhus Bibliotekerne og Det Digitale Folkebibliotek er med som projektpartnere. Line Nordbo, CoCreator, er faglig konsulent og facilitator. Bibliotekskonsulent Lisbet Vestergaard er evaluator.

“ Et styrket samarbejde om læseglæde kræver især to ting.

For det første gensidig respekt og blik for de forskellige rum, rammer, ressourcer og fagligheder som en bred palet af muligheder.

For det andet, at man samarbejder på et solidt, opdateret vidensgrundlag og inden for stabile økonomiske og organisatoriske rammer.

HVAD VED VI OM BØRN OG UNGES LÆSEGLÆDE?

Børn og unges læseglæde og læsekultur er udfordret og står i et vadedsted. En særlig national projektindsats skal løfte læseglæden tilbage i børn og unges liv gennem et samarbejde mellem fagprofessionelle, forskere, forældre og børnene selv. Projektet løber fra maj 2023 til april 2025.

Ny forundersøgelse afdækker og analyserer viden som et første skridt til et samarbejde mellem skoler og biblioteker. Og nu begynder næste fase i den nationale indsats for børn og unges læseglæde, hvor fokus er på et styrket samarbejde mellem folkebibliotekerne og de pædagogiske læringscentre.

Nyt skole-og-bibliotek samarbejde

Den aktuelle anledning til projektet er de seneste års undersøgelser, der viser, at såvel børn og unges læseglæde som deres læsefærdigheder er kritisk faldende. Projektet sætter fokus på, hvordan et styrket samarbejde mellem skole- og folkebiblioteker kan imødegå denne læsekrise.

Den 1. november 2023 mødtes projektets 17 indsatskommuner til kick-off i Middelfart. Her præsenterede forskerne Stine Reinholdt og Hansen og Thomas Illum Hansen fra Center for Anvendt Skoleforskning *Børn og unges læseglæde*. Vidensafdækningen er en ny forundersøgelse. Rapporten vil blive brugt som fælles afsæt for det videre arbejde i indsatskommunernes skoler og biblioteker, som i løbet af 2024 skal udvikle tværfaglige projekter og nye samarbejdsmodeller.

Tre pointer

Rapporten viser blandt andet, at litteraturformidling til børn og unge er nedprioriteret. Det er kun hver syvende elev i 4. klasse, der rigtig godt kan lide at læse, og læseglæden falder signifikant med alderen. Det kan skyldes mange forhold, ikke mindst den digitale udvikling og ændringer i børn og unges interesser, men denne undersøgelse peger desuden på, at en anden væsentlig årsag er, at litteraturformidling til børn og unge er blevet nedprioriteret gennem en årrække. Det ses både, hvad angår materialer, rammer og tid til vejledning og samarbejde på tværs af institutioner.

En anden hovedkonklusion er, at strukturelle forskelle udfordrer samarbejder på tværs af skoler og biblioteker. Skoler og biblioteker har forskellige formål, og de er underlagt forskellige rammer og vilkår. Det kommer til udtryk i forskellige tilgange til læsning og litteratur, der rummer en række strukturelle udfordringer, men også mulighed for et gensidigt berigende samarbejde. Et styrket samarbejde om læseglæde kræver især to ting. For det

første gensidig respekt og blik for de forskellige rum, rammer, ressourcer og fagligheder som en bred palet af muligheder. For det andet, at man samarbejder på et solidt, opdateret vidensgrundlag og inden for stabile økonomiske og organisatoriske rammer.

Et tredje budskab fra de to forskere er, at samskabelse kan styrke flere børn og unges læseglæde. Som det er nu, er det ofte de mest privilegerede skoler og elever, der får de bedste tilbud om litteratur- og læseoplevelser. Et styrket samarbejde mellem skole- og folkebibliotek vil kunne styrke fleres mulighed for at møde litteratur og læsning på flere måder. Med denne undersøgelse peger forskerne på tre typer af samarbejdsmodeller: Person-, tilbuds- og samskabelsesmodellen. Modellerne kan bruges af biblioteker og pædagogiske læringscentre i alle kommuner til at kortlægge og diskutere, hvad der kendetegner de konkrete måder at samarbejde på, og hvordan de kan udbygges og forbedres.

Kort om National indsats for børn og unges læseglæde

Børn og unges læseglæde og læsekultur er trængt. Det kalder på, at de møder litteraturen og læsningen på nye måder i deres hverdag. Projektet vil i perioden fra 2023-2025 udforske, udfordre og udvikle samarbejdet om børn og unges læseglæde på tværs af folkebiblioteker og skolernes pædagogiske læringscentre. 17 indsatskommuner og 18 følgekommuner deltager.

Tænketanken Fremtidens Biblioteker er projektleder, og bag indsatsen står et konsortium bestående af CFU Danmark (de seks centre for undervisningsmidler), centralbibliotekerne, Center for Anvendt Skoleforskning, Danmarks Biblioteksforening, Pædagogisk Læringscenter Forening og Landsforeningen Skole & Bøger. Projektet har modtaget 8,7 mio. kr. i tilskud fra Slots- og Kulturstyrelsens Udviklingspulje til Folkebiblioteker og Pædagogiske Læringscentre.

Læs mere om projektet og find vidensafdækningen her: kortlink.dk/2nru7.

■ LISBET VESTERGAARD

Projektleder
Tænketanken Fremtidens Biblioteker
Foto: www.joshuatree.dk

Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi er i luften igen!

Alt hvad der er udgivet om dansk litteratur og danske forfattere er nu igen tilgængeligt efter at have været væk fra internettet i et år, og indholdsmæssigt at have været gået i stå siden 2017.

Bibliografien er et vigtigt hjælpemiddel for alle litteraturinteresserede. Fra de engagerede læsekredse over gymnasieelever og studerende til litteraturhistorikere på universiteterne.

Den henviser til bøger, tidsskriftartikler og dele af bøger om danske forfatterskaber. Her kan søges blandt mere end 23.000 poster, der henviser til artikler, bøger, afhandlinger m.m. om dansk litteratur udgivet både i Danmark og i udlandet siden 1967. Bibliografien giver et enkelt og nemt overblik over, hvad der er skrevet om en skønlitterær forfatter som f.eks. "Karen Blixen" (966 artikler m.v.) eller et bestemt værk f.eks. "Den lille havfrue" (48 artikler m.v.) i perioden 1967-2023. DLB er en frit tilgængelig bibliografisk database, som stilles til rådighed af Det Danske Sprog- og Litteraturselskab.

Mere end nettet

En stor del af de registrerede artikler findes ikke på nettet – hverken registreret eller i fuld tekst. Artikler og bøger præsenteres i sammenhæng og med mange indholdsnoter og med anmeldelser af bøgerne. Det giver et overblik, som en Googlesøgning ikke giver. Databasen baserer sig på et mangeårigt arbejde, der går tilbage til 1968. Det er litteraturhistorikeren Aage Jørgensen, som har været hovedkraften fra starten indtil 2014. Han har også været behjælpelig ved DSL's opdateringsprojekt. Aage Jørgensen døde marts 2023.

Historisk set

Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi blev udgivet i trykt form fra 1968 til 2000. Fra 2000 til 2013 blev bibliografien publiceret på Dansk Lærereforeningens hjemmeside med indholdet tilbage fra 1968. Det kongelige Bibliotek overtog bibliografien, og denne var online tilgængelig på kb.dk 2014 til 2022 – om end opdateringen ophørte i 2017.

I 2022 overtog Det Danske Sprog- og Litteraturselskab bibliografien og igangsatte et projekt med opsamling 2018-2022.

Projektet er støttet af Augustinus Fonden, Konsul George Jorcks og hustru Emma Jorcks Fond samt Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab (Københavns Universitet). Projektet afsluttes med udgangen af 2023. Der er DSLs hensigt at videreføre publiceringen af Dansk Litteraturhistorisk Bibliografi, og der fundet finansiering for foreløbig 2024.

Se den her: <https://bibl.dsl.dk/dlb>. Endvidere vil DLB ifølge Pernille Saul, KOMBIT, blive publiceret på bibliotek.dk i 2024 sammen med en række andre bibliografier.

LEIF ANDRESEN

Når det gode samarbejde på tværs blomstrer. Rapport fra Viborg.

DAGPLEJERNES BIBLIOTEK

Hvordan får vi som biblioteker etableret en god relation til kommunens dagplejere, som måske har været en lidt overset målgruppe? Hvordan styrker vi de mindste børns sprogudvikling og bogglæde? Hvordan skærper vi fokus på sprogstimulering i dagplejen uden at komme til at virke bedrevædende og som Mr. Know It All?

Sådan lød nogle af de spørgsmål, vi på Viborg Bibliotekerne stillede hinanden i en brainstorm til projektet Dagplejernes bibliotek.

Omdrejningspunktet for projektet skulle være litteratur, leg og sanselighed, og at udgangspunktet var dagplejernes praktiske hverdag og deres behov for viden og værktøjer. Sådan skrev vi i vores ansøgning til Slots- og Kulturstyrelsens udviklingspulje for folkebiblioteker og pædagogiske læringscentre, som vi har fået støtte fra.

Kickoff - med nogen skepsis

Klip til oktober 2022, hvor vi er samlet til Kickoff-dag i Viborg for projektets deltagere: Biblioteksformidlere, dagplejere og dagplejepædagoger. En af dagplejerne, lad os kalde hende Pia, er mødt op med en god portion skepsis over for et projekt, som hun ikke selv har meldt sig til, men er blevet bedt om at deltage i. Hun taler åbent om, at hun ikke har store forventninger til, hvordan et Dagplejernes bibliotek kan gavne hende som dagplejer – særligt fordi “dem på biblioteket jo ikke ved, hvordan min hverdag ser ud”.

Dagplejernes bibliotek blev ganske rigtigt initieret af Viborg Bibliotekerne som projektejer, men med ombord var også dagplejere fra kommunen plus biblioteker og dagplejere fra kommunerne Hvidovre, Vesthimmerland, Struer og Randers samt Sprogsporet.dk – Bibliotekernes fælles Sprog- og Læsespor. I alle fem kommuner arbejdede vi med samme målsætning: Etablering af gode relationer på tværs og maksimal samskabelse.

Gennem idéudvikling, prøvehandlinger og konstruktiv feedback fra dagplejerne kom vi i mål med at skabe aktiviteter – til brug og inspiration for biblioteker, dagplejere og andre fagprofessionelle over hele landet via laesespor.dk.

Den magiske kuffert i Viborg

De fem aktiviteter udviklet i projektet har det tilfælles, at de er blevet til i et tæt samspil mellem biblioteksmedarbejdere, dagplejere og dagplejepædagoger. Når vi ser tilbage på projektet, er vi enige om, at det altafgørende for dets succes var inddragelsen af dagplejerne så tidligt i processen som muligt.

I Viborg startede de to børnekulturformidlere fra Viborg Bibliotekerne med at tage på besøg hjemme hos dagplejerne og være med i de legestuer, hvor flere dagplejere mødes. Det skabte en relation, det skabte et rum til fælles idégenerering, og det skabte en forståelse for dagplejernes rammer og hverdag.

Det grundige forarbejde betød, at idéen til Den magiske kuffert opstod i tæt samspil mellem børnekulturformidlere og dagplejere, som løbende gav feedback i udviklingsprocessen. Det gav ejerskab og var med til at sikre Den magiske kufferts succes:

“Det var enkelt og genkendeligt med mange gentagelser. Børnene var engagerede og begejstrede, det var på deres niveau og de kunne være med til det. Det har været godt og inspirerende, og det har levet videre hjemme hos hver enkelt”, som to af Viborg-dagplejerne udtrykte det i evalueringen.

Inspirationsdag

Klip til en fælles inspirationsdag i maj 2023 tilrettelagt for biblioteksformidlere, dagplejere, dagplejepædagoger og ledere fra de to sektorer. Projektets deltagere er igen samlet med repræsentanter fra de fem deltagende kommuner for at formidle resultater og inspirere fagfæller. Dagen igennem bliver vi præsenteret for fem meget forskellige aktiviteter.

Da det bliver Viborgs tur til at præsentere Den magiske kuffert, starter de to børnekulturformidlere for derefter at overlade scenen til dagplejeren Pia og hendes dagplejepædagog. Pia fortæller begejstret om at have været med i projektet, og hvor dejligt det har været at få inspiration til aktiviteter, som udmærker sig ved det gode samarbejde på tværs. Hun er ikke i tvivl om, at det gode relationsarbejde, den løbende inddragelse og den nysgerrige dialog mellem børnekulturformidlerne og dagplejerne er en vigtig grund til, at det projekt, som hun var så skeptisk overfor i starten, er kommet så godt i mål.

Den magiske kuffert på road trip

Det er ofte en udfordring at sikre, at gode idéer og relationer, der er opstået i et projekt, lever videre, når projektet er afsluttet. Den udfordring var vi selvfølgelig bevidste om i Viborg. Relationen var skabt: Dagplejerne ville gerne os, og vi ville gerne dem.

Derfor har Viborg Bibliotekerne nu prioriteret medarbejderressourcer, så Den magiske kuffert kan tage på tur rundt til legestuer i hele kommunen som et nyt og skræddersyet bibliotekstilbud til de mindste børn. Undervejs knyttes nye bånd til nye dagplejere, og vi oplever, at såvel områdeledere, dagplejepædagoger som dagplejere via projektet er blevet mere opmærksomme på, at biblioteket er relevant for dem og kan bruges på mange måder. Tærsklen er blevet mindre, og vi kan mødes på tværs om et fælles tredje til glæde og gavn for børnene.

“ Du rammer tiden og opmærksomheden hos de små børn, og det er rigtig godt tilrettelagt. Dagplejerne har virkelig været glade for dit besøg – og siger det har givet god mening.”

Tina Balslev Andersen, dagplejepædagog i Viborg, til bibliotekets børneformidler Stine Bernth Johansen.

Inspiration til andre kommuner

De fem aktiviteter, der er blevet prøvet af, justeret og forfinet, kan sammen med en masse anden hands-on-inspiration – findes på www.laesesporet.dk/dagplejesamarbejde.

Her finder du blandt andet en række beskrivelser fra biblioteker, som har udviklet særlige tiltag målrettet dagplejen - store som små og her er idéer til, hvordan du selv kan skabe og formidle aktiviteter, som kan bruges i din kommune i samarbejde med dagplejen. Idékataloget er blevet til som en del af projektet.

■ Det har været en fornøjelse at samarbejde på tværs både i kommunen med vores lokale dagplejere og eksternt med samarbejdspartnerne på Sprogsporet og i kommunerne Struer, Randers, Vesthimmerland og Hvidovre.

■ LISE NYGAARD MARKUSSEN

Afdelingsleder Team Læring & Viden

■ STINE GJØRTLER ODDERSHEDE

Projektleder for Dagplejernes bibliotek og børnekulturformidler

■ LENE BIRGITTE MIRLAND

Projektkonsulent Viborg Bibliotekerne
Fotos: Marie Katrine Nørgaard Mathiasen

Pointer og highlights fra årets Strategisk Folke

FOLKEBIBLIOTEKERNE

Hvad kendetegner dannelse anno 2023? Og hvordan

Samfundsudfordringerne omtales i tiltagende grad som reelle samfundskriser – f.eks. klimakrise, trivselskrise og demokratisk krise, og de karakteriseres alle ved at være både komplekse og samtidige. Samtidig taler alle om dannelse, som et helt centralt element i dagens kriseramte samfund. Denne samfundsvirkelighed var bagtæppet for Strategisk Folkebiblioteksmøde i år i Middelfart.

Dannelsesbegrebet er i konstant udvikling og handler i dag ikke længere kun om at tilegne sig specifik viden, men derimod om, hvordan vi forholder os til os selv, til andre og til vores omverden.

Dannelse er at blive menneske

Det er ikke nyt, at forståelsen af dannelse forandres i samspil med omverdenen. Dannelsesprocesserne i dag tager dog udgangspunkt i individet i højere grad end tidligere. Lars Geer Hammershøj, forsker ved Danmarks Pædagogiske Universitet og ekspert i relation til dannelse og folkeskolen, åbnede mødet og gav tilhørerne en faglig definition af dannelsens faser, og ikke mindst, hvor folkebibliotekerne og dannelse mødes til gavn for den enkelte og samfundet.

Dannelse er at blive menneske og lære at forholde sig til sig selv og samfundet. Meget forenklet handler dannelse bl.a. om, at vi stiller spørgsmål til os selv, vaner og det velkendte, og her tilba-geholder et "nej", vi ellers ville sige. Hermed åbner vi os for verden, og verden åbner sig for os i processen. Verden bliver større, og vi gør os en erfaring, der ændrer vores forholdemåde.

Hammershøj pointerede, at dannelse kun kan ske i frihed, men at det med højere grad af frihed kan blive svært at orientere sig. Folkebibliotekernes force, ifølge Hammershøj, ligger dog i friheden: At være den enkeltes frie indgang til det, der vækker dennes lyst, nysgerrighed og interesse modsat f.eks. skolerne. Folkebibliotekerne skaber fysiske dannelsesrejser, og steder hvor man kan blive en del af noget større i mødet med både materialer, rum og mennesker. Bibliotekerne skal kontinuerligt overveje, hvordan verdener af materialer og mennesker åbnes for den enkelte, og hvilke stemninger de fysiske rum skaber.

Deltagerne havde mulighed for at vælge en session, der koblede Centralbibliotekernes tre temaspør omkring biblioteksudvikling og dannelse. Her bidrog tre eksperter med hver deres indspark.

Rum og rammer for ungdomslivet

Anne Mette Winneche Nielsen, lektor ved Center for Ungdomsforskning og medlem af Advisory Board i CB-temasporet *Kultur for alle*, har bidraget med ekspertviden om ungdomslivet på Læsesporet.dk ifm. bibliotekernes formidling af Guidet Fælleslæsning med unge i udsatte positioner.

130 bibliotekschefer og -ledere var samlet i Middelfart, da landets seks Centralbiblioteker for 3. gang inviterede til Strategisk Folkebiblioteksmøde 2023 12. og 13. oktober. Gennem oplæg, debatter og sessions blev årets tema *Folkebibliotekerne som dannelsesaktører* grundigt vendt.

biblioteksmøde

SOM DANNELSESAKTØRER

forholder folkebibliotekerne sig som lokale aktører til en dannelsesdagsorden?

I sin session stillede hun deltagerne to relevante spørgsmål:

1. Hvordan kan bibliotekerne bidrage til at skabe rum og rammer, der udfordrer perfektionsidealer og konkurrence- og præstationskultur og øger unges rummelighed over for, hvem de er, og det liv, de lever?

Og 2. Hvordan understøtter bibliotekerne unges oplevelse af fælles rammer og fælles handlekraft?

Winneche Nielsen fremhævede, at adgang til kultur kan etablere fælles fortællinger for de næste generationer og være med til at udvide bevidstheden om deres/hinandens forskellige erfaringer og præferencer. Hun understregede også vigtigheden i at synliggøre og anerkende unges kulturelle medskabelse. To tydelige indsigter om at adgang til kultur kan tilbyde vigtige byggesten til ungdomslivets tilblivelsesprocesser. Hendes anbefaling er at holde fokus på arbejdet med demokratisering af kultur, med kulturelt demokrati og kulturel identitet.

Læsning som en varig del af det enkelte menneskes liv

Thomas Illum Hansen, forskningschef og leder af Center for anvendt skoleforskning, præsenterede i sin session modellen for folkebibliotekernes læsebegreb. Modellen bygger på hans forskning og et samarbejde med centralbibliotekernes temaspor, *Glæden ved sprog, litteratur og læsning*, hvor også mange folkebiblioteker har været inddraget. Modellen udvider folkebibliotekernes sprog for læsning med fire drivkræfter – læselyst, læsemotivation, litteraturengagement og litteraturinteresse. I et dannelsesperspektiv er modellen relevant, fordi den sætter fokus på, hvordan læsning bliver en mere varig del af det enkelte menneskes liv. I begyndelsen af 2024 lancerer centralbibliotekerne et værktøj til læsebegrebsmodellen, og der udbydes workshops i alle CB-regioner.

Bibliotekerne er modpol til nogle af tidens kriser

Som ekspert i digital dannelse og medlem af Medienævnet talte Camilla Mehlsen direkte ind i emnefeltet for temasporet *Borgen i den digitale transformation*. Hun forholdt sig til, hvordan børn og unge bedst muligt bliver klar til den digitale tidsalder med kunstig intelligens og digitale medier. Hun betonedede, at nye digitale vilkår forandrer vores verden, og at det derfor er nødvendigt at sætte ekstra ind i forhold til den digitale dannelse.

“Den teknologiske udvikling aktualiserer dannelse, kildekritik, fordybelse, fællesskaber og teknologiforståelse”. Hermed understregede Mehlsen, at kunstig intelligens kun vil være med til at accelerere nogle af de kriser og udfordringer, som vores digitale opmærksomhedskonomi allerede har skabt. Ifølge Mehlsen står vi både i en opmærksomhedskrise, en trivselskrise og en demokratisk krise.

Samtidig er det hendes pointe, at bibliotekerne bliver en vigtig

modpol til nogle af disse udviklinger. Men bibliotekerne skal på én gang forholde sig til, at borgerne både har brug for, at vi agerer modpol, samtidig med at vi skal forny vores tilbud og benytte os af de muligheder, som teknologien giver os. Hun sagde bl.a.: “Det er en ny tid at være menneske i, og det giver folkebibliotekerne et nyt mulighedsrum”. Som eksempel påpeger hun, at folkebibliotekerne skal forholde sig aktivt til om og hvordan, man vil bruge digitale, datadrevne muligheder for at tilbyde borgerne personaliserede anbefalinger.

Nuancer af dannelse

Det var hverken målet eller muligt at trække to facitstreger under mødets fokus på dannelse og folkebiblioteker. Mødets formål var at kickstarte fælles dialoger og bringe nuancerne frem i bibliotekernes rolle som dannelsesaktører. Det er vores håb, at disse nuancer vil leve videre lokalt og via centralbibliotekernes tre temaspor.

På centralbibliotek.dk findes en videoopsamling med nogle af de perspektiver, deltagere i årets møde tog med sig hjem.

■ Tak for i år – vi ses til Strategisk Folkebiblioteksmøde 2024!

ARBEJDSGRUPPEN BAG MIDDELFAKT-MØDET

- Charlotte Brandt Dale og Anne-Mette Kjærbye Jakobsen, Odense Bibliotekerne
- Emil Eggert Scherrebeck, Vejle Bibliotekerne
- Brian Stephansen, Aalborg Bibliotekerne

Hvad skal centralbibliotekerne?

Staten finansierer en materiale-mæssig overbygning for de kommunale folkebiblioteker gennem seks centralbiblioteker, herunder samarbejde og sammenhæng omkring biblioteksudviklingen. Slots- og Kulturstyrelsen har via en særlig finanslovsbevilling ansvar for at sikre driften med de statslige tilskud. Bibliotekerne i Aalborg, Herning, Vejle, Odense, Roskilde og Gentofte Kommuner står for CB-funktionen og betjener folkebibliotekerne i regionerne, det vil sige Region Syddanmark er delt i to mellem Vejle og Odense.

DET BIBLIOTEKSPOLITISKE TOPMØDE

Sønderborg 11. - 12. april 2024

Stedet hvor kulturpolitikere og fagfolk mødes

KULTUR I EN KRISETID

Clement Kjersgaard tager os med ind i de næste 25 års historie og ser nærmere på, om vi står overfor en egentlig demokratikrise. I Sønderborg tager vi fat i trivsels- og læsekriser, diskuterer AI og debatterer løsninger med fokus på kultur, kommuner, demokrati og biblioteker.

Mød bl.a. **Noemi Katznelson**, professor ved Aalborg Universitet, **Rasmus Meyer**, formand for Trivselskommissionen, **Camilla Mehlsen**, filosof og medieekspert, **Thore Husfeldt**, professor, IT Universitetet, **Johan Brødsgaard** (B), KL-formand for Kultur-, Erhverv- og Plan, **May-Britt Diechmann**, kst. formand for Bibliotekschefforeningen, **Simon Skov Fougt**, forsker og PIRLS, Tænk tanken Fremtidens Biblioteker ved **Lotte Hviid Dyrbye** og **Kristine Lykke Roed** om Hvem bruger biblioteket og til hvad-undersøgelsen samt **Lisbet Vestergaard** og **Amanda Østergaard Egebo** om læsekultur og styrket læseindsats. Og hør ikke mindst **Bugge Holm Hansen**, Institut for Fremtidforskning, sætte lys på fremtidens udfordringer.

Program og tilmelding på db.dk/top2024

Afsender:
Danmarks Biblioteksforening
Farvergade 27 D, 2. sal,
1463 København K